

Yaşa Uygun Kapsamlı Cinsellik Eğitimi Bağlamında Okul Öncesi Ortaöğretime Öğretim Programlarının Analizi*

Fatma BIKMAZ¹, Canay DEMİRHAN İŞCAN², Ece KOÇER³, Metin KARTAL⁴

Özet

Okul temelli kapsamlı cinsellik eğitimi (KCE), okul öncesinden 12. sınıfa kadar örgün eğitimde her sınıf düzeyinde öğretim programlarının bir parçası olması önerilen önemli bir konudur. Ancak Türkiye gibi birçok ülkede belirli bir KCE programı bulunmamaktadır. Bu nedenle bu çalışmada, UNESCO tarafından hazırlanan 'Cinsellik Eğitimi Üzerine Uluslararası Teknik Rehberi'ne (2018) göre KCE'de ihtiyaç duyulan eğitim alanlarını belirlemek için okul öncesinden 12. sınıfa kadar devlet okullarında sunulan MEB öğretim programlarını analiz etmek amaçlanmıştır. Bu amaçla çalışma, betimsel yöntem doğrultusunda planlanmış, veri toplama yöntemi olarak doküman incelemesi kullanılmıştır. Doküman incelemesi kapsamında toplam 58 MEB öğretim programı analiz edilmiştir. Analizler araştırmacılar tarafından oluşturulan Analiz Ölçüt Listeleri aracılığıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonuçları, özellikle Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı, Cinsellik ve Cinsel Davranış anahtar kavramları öğrenme hedeflerinin çoğunlukla MEB öğretim programları kazanımlarıyla ilişkili olmadığını ve diğer anahtar kavramlardaki öğrenme hedeflerinin yine MEB kazanımlarıyla ilişkisinin ise sınıf düzeyleri ilerledikçe azaldığını göstermiştir. Bu araştırmada elde edilen sonuçlar doğrultusunda, okul öncesinden 12. sınıfın sonuna kadar tüm programlarda, sınıf düzeyleri ve dersler açısından dengeli biçimde kapsamlı cinsellik eğitimi hedeflerine ve konularına yer verilmesi önerilmektedir. Ayrıca öğretim programlarında özellikle diğer kavramlara göre geri planda kalan Toplumsal Cinsiyeti Anlamak, Cinsellik ve Cinsel Davranış ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı kavramlarının güçlendirilmesi, bunun için özellikle Sınıf Rehberlik Programı'ndan da yararlanılması önerilmektedir.

Makale Bilgileri

Araştırma
Makalesi

Gönderim Tarihi

18/04/2024

Kabul Tarihi

03/12/2024

Anahtar Kelimeler

Kapsamlı
cinsellik eğitimi,
Öğretim
programlarının
analizi,
UNESCO
cinsellik eğitimi
üzerine
uluslararası
teknik rehber

*Çalışma, 2021-0028/1 Referans numarası ile UNFPA tarafından desteklenen "Yaşa Uygun Kapsamlı Cinsellik Eğitimi Bağlamında Okulöncesinden Ortaöğretime Öğretim Programlarının ve Ders Kitaplarının Analizi" isimli proje kapsamında yapılmıştır.

¹Türk Eğitim Derneği, <http://orcid.org/0000-0002-7156-1425>, fatmahazir@gmail.com

²Ankara Üniversitesi, <https://orcid.org/0000-0001-5548-4717>, canay.demirhan@gmail.com

³Ankara Üniversitesi, <https://orcid.org/0000-0002-1442-5988>, ecekocer@gmail.com

⁴Kafkas Üniversitesi, <https://orcid.org/0000-0002-7201-6904>, c.metinkartal@gmail.com

Atıf:

Bıkmaz, F., Demirhan-İşcan, C., Koçer, E. ve Kartal, M. (2025). Yaşa uygun kapsamlı cinsellik eğitimi bağlamında okul öncesinden ortaöğretime öğretim programlarının analizi. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi [PAÜEFD], 64, 272-301. <https://doi.org/10.9779/pauefd.1470528>

Giriş

Cinsellik, insan yaşamının en temel ve kapsamlı parçalarından birisidir. Bu kavramın tarihsel arka planı incelendiğinde, neden kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiği sorusuna kolaylıkla yanıt bulunabilecektir. UNESCO [United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization] (2009a ve 2009b), WHO [World Health Organization] (2006 ve 2010), NGTS [National Guidelines Task Force] (2004) ve SIECUS [Sex Information and Education Council of United States] (1996) tarafından yapılan çalışmalar incelendiğinde, 1970'lerden bugüne, hızlı bir artış gösteren HIV/AIDS vakaları, istenmeyen gebelikler, ergen gebelikleri, cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (CYBE) ve cinsel şiddet gibi vakaların oranındaki artışın yanı sıra; küreselleşme, göçler ve yeni medya araçlarının hızla yayılması gibi etmenler cinsellik kavramının kapsamlı bir şekilde yeniden ele alınması gerekliliğini işaret etmektedir. Ayrıca cinsellik kavramı, insan bedeni ve psikolojisinin yanı sıra; toplumsal, ekonomik, siyasi ve kültürel boyutları da (UNESCO, 2009a) barındırmaktadır. Örneğin SIECUS (1996), cinsellik kavramının (1) bilişsel, (2) duyuşsal ve (3) davranışsal olmak üzere üç farklı alana hitap ettiğini belirtmekte; insanlara bilişsel (bilgi) alanda, sosyo-kültürel, biyolojik, psikolojik boyutlarıyla katkı sağlarken; duyuşsal alanda duygular, değerler ve tutumlar gibi boyutlarıyla; davranışsal alanda ise iletişim, karar alma ve eleştirel düşünme becerilerini geliştirme gibi boyutlarıyla katkı sunduğunu vurgulamaktadır. WHO (2010) ise cinselliğin, insan yaşamının her aşamasında gelişiminin en doğal parçası olduğunu ve içinde beden, psikoloji ve toplumsal unsurları barındırdığını belirtmektedir. Tanımlar incelendiğinde, cinsellik kavramının biyolojik işlevinin ötesinde psikolojik ve sosyolojik boyutlarının da öne çıkarılarak daha kapsamlı bir semantik derinlik içerdiği görülmektedir.

Cinsellik kavramının semantiğinde ve tanımında zaman içerisinde meydana gelen değişiklikler, cinsel eğitimin de kapsamını değişikliğe uğratmıştır. Çok (2003), cinsel eğitimin daha önceleri biyolojik temele dayanan üreme ve doğum kontrolü konularına odaklı bir anlayışa sahip olduğunu ancak gelişmelerle birlikte cinsellikle ilgili pek çok konudan oluşan disiplinlerarası bir yapıya doğru evrildiğini belirtmektedir. Bu nedenle, karar verme ve sorumluluk geliştirme gibi kişisel becerilerin yanı sıra; iletişim becerilerinin de bu çerçevede kendine yer bulduğu görülmektedir. Bu bağlamda, Birleşik Devletler Cinsel Bilgi ve Eğitim Konseyi (Sex Information and Education Council of United States [SIECUS]) tarafından cinsellik eğitimi; yaşam boyu süren cinsiyet, cinsellik, cinsel kimlik, ilişkiler ve yakınlık ile ilgili bilgi edinme, tutum, inanç ve değerler oluşturma süreci olarak tanımlanmıştır (Criniti ve diğerleri, 2014). Bu bağlamda SIECUS (1996), cinsellik eğitimi herhangi bir formal eğitim kademesinin belirli bir döneminde gerçekleşmesi gereken bir öğrenme ya da konu alanı olarak görmenin çok ötesinde,

insanın yaşamı boyunca süren informal öğrenme ortamlarında da davranış, tutum, değer ve inançları geliştiren bir süreç olarak ele almaktadır. Ayrıca çalışmada, okullarda verilecek cinsellik eğitimi süreçlerinde eğitimcilerin, bu süreçleri kılavuzlayacak dokümanlara ve eğitim programlarına olan ihtiyacı vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, SIECUS (2004), WHO (2010), UNESCO (2018) vb. farklı kurum ve kuruluşlar, okul öncesi eğitimden ortaöğretim kademesine (K-12) kadar tüm kademeleri kapsayan '*kapsamlı cinsellik eğitimi rehberleri*' hazırlamakta ve cinsel sağlığın korunması ve sürdürülmesinin ancak kapsamlı bir cinsellik eğitimi ile mümkün olacağını belirtmektedir (Özcebe 2007; Gendel ve Bonner, 1992; akt. Gürsoy ve Gençalp, 2010).

SIECUS (2004) okul tabanlı kapsamlı cinsellik eğitiminin okul öncesinden 12. sınıfa kadar her sınıf düzeyinde eğitim programının bir parçası olması gerektiğini ve bu tür programların öğrencilerin yaşına, gelişim düzeyine ve kültürel geçmişine uygun, toplumda temsil edilen değer ve inançların çeşitliliğine saygı gösteren bir yapıda olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu bağlamda, SIECUS (2004) tarafından geliştirilen rehber, altı anahtar kavram (İnsani Gelişme, İlişkiler, Kişisel Beceriler, Cinsel Davranış, Cinsel Sağlık ve Toplum ve Kültür) altında yer alan altı kavramlar (örn. İlişkiler altında Aileler) ve dört farklı yaş düzeyine (okul öncesi ve ilkokulun ilk yılları (5-8 yaş); ergenlik öncesi (9-12 yaş); erken ergenlik (12-15 yaş) ve ergenlik (15-18 yaş)) ayrıştırılmış gelişimsel mesajları içermektedir. WHO (2010) tarafından hazırlanan rehberde ise sekiz ana konu (insan vücudu ve gelişimi; doğurganlık ve üreme; cinsellik; duygular; hayat tarzı ve ilişkileri; cinsellik, sağlık ve iyilik; cinsellik ve haklar; cinsellikle ilgili sosyal ve kültürel belirleyiciler) altında yaş gruplarına göre (0-4 yaş; 4-6 yaş; 6-9 yaş; 9-12 yaş; 12-15 yaş; 15 yaş ve üzeri) öğrencilere kazandırılması gereken bilgi, beceri ve tutumlar yer almaktadır. Benzer şekilde, UNESCO (2018) kapsamlı cinsellik eğitimi; cinselliğin bilişsel, duygusal, fiziksel ve sosyal yönlerinin bir eğitim programı kapsamında yapılandırılmış olarak öğretilmesi ve öğrenilmesi olarak tanımlarken; bireylere kendi sağlık, iyi olma hali ve değerlerinin farkına varma, sosyal ve cinsel ilişkilerinde saygılı olma, yaptıkları seçimlerin kendilerinin ve başkalarının iyi oluşunu ne şekilde etkilediği üzerine düşünme, yaşamları boyunca haklarını anlama ve koruyabilme konusunda gerekli bilgi, beceri ve değerlerin kazandırılmasını hedeflediği görülmektedir. Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) tarafından 2014 yılında yayımlanan bir raporda ise kapsamlı cinsellik eğitiminin okulda ya da okul dışında cinsellik eğitime hak temelli ve toplumsal cinsiyet odaklı bir yaklaşım ile ele alınması gerekliliği vurgulanmıştır. Kapsamlı cinsellik eğitimi, çocukların ve gençlerin sosyal ve duygusal gelişimleri bağlamında kendi cinselliklerine olumlu bir bakış açısı geliştirmelerini sağlayacak bilgi, beceri, tutum ve değerler kazandırmayı amaçlayan eğitim programlarına dayalı bir eğitimidir. Yine kapsamlı cinsellik eğitimde, gebeliğin ve cinsel yolla bulaşan

enfeksiyonların önlenmesinin ötesine geçen bütüncül bir cinsellik ve cinsel davranış vizyonu benimsenmiştir (UNFPA, 2014). Bu bağlamda, UNESCO; 2009 yılında UNAIDS [The Joint United Nations Programme on HIV/AIDS], UNFPA [United Nations Population Fund], UNICEF [United Nations International Children's Emergency Fund], UNWomen [The United Nations Entity for Gender Equality and the Empowerment of Women] ve WHO iş birliğiyle geliştirdiği '*Cinsel Eğitim Üzerine Uluslararası Teknik Rehber (International Technical Guidance on Sexuality Education)*' başlıklı rehberini; güncel gelişmeler ve Birleşmiş Milletler'in (BM) 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda revize etmek üzere 25-27 Ekim 2016 tarihinde '*Cinsel Eğitim Üzerine Uluslararası Teknik Rehber BM Paydaş Konsültasyon ve Danışma Grubu Toplantısı*' düzenlemiş ve ardından bulgulara dayalı bir şekilde gözden geçirilen Teknik Rehber 2018 yılında son halini alarak basılmıştır. Yayımlanan bu Teknik Rehber ile (UNESCO, 2018), açık ve net bir kapsamlı Cinsellik Eğitimi (KCE) anlayışı sunmak; genç insanları ve çocukları etkileyen cinsel sağlık ve üreme sağlığı hakkında farkındalığı arttırarak KCE programlarına olan ihtiyacı karşılamak; karar vericileri, eğitimcileri ve program geliştirme uzmanlarını desteklemek amacıyla bulgulara ve araştırmalara dayalı yol gösterici bir metin paylaşmak; nitelikli KCE'nin sunulabilmesi için öğretmen ve eğitimcilerin hazırbulunuşluk düzeyini ve kurumların kapasitesini arttırmak ve konuyla ilişkili, bulgulara dayalı, öğrencilerin yaş grubuna ve gelişim düzeyine uygun KCE öğretim programlarının ve materyallerinin kültüre uygun şekilde nasıl geliştirilebileceği konusunda rehberlik yapmak amaçlanmıştır.

Teknik Rehber; güncel bulgularla güçlendirilmiş, her bir bireyin eğitime ve mümkün olabilecek en üst düzey sağlık ve iyi oluş standardına ulaşma hakkını vurgulayan uluslararası insan hakları sözleşmeleriyle gerekçelendirilmiştir. Dünya'nın ortak kaygılarına ve tehditlerine (örneğin, HIV/AIDS, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, istenmeyen gebelikler, toplumsal cinsiyet temelli şiddet vb.) yönelik olarak yaşa uygun ve kapsamlı cinsellik eğitim programı (UNESCO, 2018), çocukların/gençlerin cinsellikleri ve ilişkileri ile ilgili özgürce bilinçli kararlar alabilmeleri, güçlendirilmeleri ve desteklenmeleri için bir yöntem olarak görülmüştür. Teknik Rehberde formal ya da informal eğitim ortamlarında verilen kapsamlı cinsellik eğitiminin özellikleri Şekil 1'de belirtilmektedir.

Şekil 1*Kapsamlı Cinsellik Eğitiminin Özellikleri (UNESCO, 2018, ss. 16-17)*

Şekil 1’de belirtilen özellikler bağlamında, çocuk ve gençlere kapsamlı cinsellik eğitiminin gerektirdiği bilgi birikimi, beceri, yaklaşım ve değerlerin kazandırılması amaçlanmıştır. Teknik Rehber’de yaşa uygun olarak yapılandırılmış kapsamlı cinsellik eğitiminin öğrenme hedefleri; eşit derecede önemli, birbirlerini güçlendiren ve bir arada öğretilmesi amaçlanan sekiz ana kavram altında sınıflandırılarak verilmiştir. Bu ana kavramlar, (1) ilişkiler, (2) Değerler, haklar, kültür ve cinsellik, (3) Toplumsal cinsiyeti anlamak, (4) Şiddet ve şiddetten korunma, (5) Sağlık ve iyi olma becerileri, (6) İnsan bedeni ve gelişim, (7) Cinsellik ve cinsel davranış, (8) Cinsel sağlık ve üreme sağlığı şeklindedir. Bu kavramlar ayrıca konu başlıklarına bölünmüş olup konu başlıkları da yaş gruplarına (5-8 yaş; 9-12 yaş; 12-15 yaş ve 15-18+ yaş) göre gruplandırılmış ana fikirler ile bilgi, tutum ve beceri temelli öğrenme hedeflerini kapsamaktadır. Öğrenme hedefleri de mantıksal olarak aşamalı bir şekilde sunulmuştur. Rehber’de yer alan temel kavramlar, konu başlıkları ve öğrenme hedefleri ile çocuklara ve gençlere ‘kendi sağlıklarının, iyi olma hallerinin ve değerlerinin farkına varma; kendi seçimlerinden etkilenen diğer bireylerin iyi olma halini gözetme, kendi haklarını anlama ve haklarını savunma ve diğer bireylerin haklarına saygı gösterme yönünde onları güçlendirebilecek bilgi, yaklaşım ve becerileri kazandırmak’ amaçlanmaktadır (UNESCO, 2018, s.16). Diğer taraftan, eğitim kademelerine yönelik destekleyici dokümanların ve eğitim programlarının hazırlanması aşamasında kurum ve kuruluşların farklı problemlerle karşılaştıkları görülmektedir. Örneğin, eğer cinsellik eğitimi her eğitim kademesinin bir parçası olacaksa o zaman bu dokümanların ve eğitim programlarının ilgili kademeye devam eden öğrencilerin yaşına ve gelişimsel özelliklerine uygunluğunun ve kültürel arka planlarının da (NGTS, 2004; SIECUS, 1996; UNESCO, 2009a; WHO, 2010) hassasiyetle ele alınması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’de ise, cinsellik eğitimi kapsamına giren bazı konuların ilköğretim ve ortaöğretimde kademelerinde farklı derslerin öğretim programlarında birbirinden bağımsız olarak yer aldığı, ancak üreme sağlığı ile ilgili bu konuların, cinsel sağlık açısından oldukça sınırlı olduğu belirtilmektedir. Türkiye’de çocukların ve gençlerin cinsel konulardaki tutum ve davranışlarını biçimlendirmeye yönelik planlı bir cinsel sağlık eğitim programı uygulanmadığı ifade edilmektedir (Gölbaşı, 2003). Bıkmaz ve Güler’e göre (2007), Türkiye’de cinsel sağlık konusunda yapılan çalışmalar daha çok cinsel sağlığa ilişkin bilgi, algı ve tutumlar üzerine odaklanmaktadır. Çalışandemir vd. (2008) de, gelişmiş ülkelerin cinsel eğitim programlarına çok önceden başladığını ve toplum olarak da bu konuda çok mesafe kat etmiş oldukları için bugün tartışılan konuların Türkiye’deki konulara göre farklılıklar göstermekte olduğunu ifade etmişlerdir. Bu doğrultuda, dünyadaki gelişmeleri takip edebilmek açısından dünya çapında kabul gören kuruluşlarca hazırlanan raporlar ya da kriterler bağlamında ulusal politikaların incelenmesi ya da geliştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Örneğin, Milli Eğitim Bakanlığı 2014-2016 yılları arasında UNESCO’nun 2009 yılında cinsiyete duyarlı okulların sahip olması gereken özellikleri ortaya koyabilmek amacıyla geliştirdiği kriterler göz önünde bulundurularak Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliğinin Geliştirilmesi Projesi’ni (ETCEP) gerçekleştirmiştir. Projede elde edilen veriler arasında ortaokul ve lise düzeyinde verilen cinsel sağlık eğitiminin yetersiz olduğu ve alanlarında uzman kişilerce oluşturulacak programlar ile okullarda cinsellik eğitiminin verilmesi gerektiği fikri dikkat çekmektedir (Engin-Demir ve diğerleri, 2016).

Cinsellik, insan yaşamının temel parçalarından biri olarak görülmekle birlikte insan hakları boyutuyla da ele alınmaktadır (UNESCO, 2009a ve 2009b). WHO (2006)’ya göre ‘Cinsel haklar’; ‘ulusal düzeyde uygulanmakta olan kanunlar, uluslararası insan hakları dokümanları ve diğer sözleşmelerce teminat altına alınmış bütün insan haklarını’ kapsamaktadır. Ayrıca UNESCO (2009a ve 2009b), WHO (2006 ve 2010), NGTS (2004) ve SIECUS (1996) tarafından yapılan çalışmalarda cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar (CYBE), istenmeyen gebelikler, cinsel şiddet gibi vakaların oranındaki artış cinsellik eğitiminin gerekliliğini güçlendirmektedir. Bunun yanı sıra, kavramın yaşam boyu öğrenme özelliği kazanması ile birlikte, SIECUS (1996) okullarda verilecek cinsellik eğitimi süreçlerinde eğitimcilerin bu süreçlere rehberlik edecek dokümanlara ve eğitim programlarına olan ihtiyacı vurgulamıştır. Bu araştırmada da kapsamlı bir şekilde okul öncesinden 12. sınıfa kadar tüm resmi öğretim programlarında cinsellik eğitiminin öncelikle var olan durumunun saptanması gerekliliğinden yola çıkılmıştır. Böylece öğretim programlarına bu konuya ilişkin geribildirim sağlanarak öneriler getirilebileceği düşünülmüştür. Ayrıca UNESCO (2018) tarafından da Dünya’nın ortak kaygılarına ve tehditlerine yönelik yaşa

uygun ve kapsamlı cinsellik eğitim programı, bireylerin bu konuyla ilgili güçlendirilmesi, desteklenmesi ve yönlendirilmesinin bir yöntemi olarak görülmüştür. Bu ihtiyaçlar ve gerekliliklerden yola çıkarak araştırmada, Türkiye’de okul öncesinden 12. sınıfa kadar uygulanan resmi öğretim programlarını Birleşmiş Milletler Eğitim Bilim ve Kültür Örgütü’nün (UNESCO, 2018) hazırladığı ‘Cinsel Eğitim Üzerine Uluslararası Teknik Rehber’e göre analiz ederek, yaşa uygun kapsamlı cinsellik eğitiminde ihtiyaç duyulan eğitim alanlarını belirlemek amaçlanmış ve bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır:

1. Teknik Rehber’de yer alan öğrenme hedeflerinin MEB öğretim programları ile ilişkilendirilme düzeyi (ilişki bulunamayan-kısmen ilişkili-tam ilişkili) yaş gruplarına göre nasıldır?
2. Teknik Rehber’de yer alan öğrenme hedefleriyle ilişkilendirilen MEB kazanımlarının sınıf düzeylerine göre dağılımı nasıldır?
3. Teknik Rehber’de yer alan sekiz temel kavram altındaki öğrenme hedeflerinin ilişkilendirildiği MEB ders sayılarının yaş gruplarına ve temel kavramlara göre dağılımı nasıldır?

Çalışmada araştırma soruları kapsamında elde edilecek verilerin, hem politika yapıcılar hem de öğretmenler tarafından kapsamlı cinsellik eğitimi bağlamında örgün eğitim programlarındaki eksiklerin fark edilmesini sağlayacağı öngörüldürken programlarda yer alan kazanımların kapsamlı cinsellik eğitimi destekleyici şekilde ele alınmasının sağlanmasına da katkı getireceği düşünülmektedir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, betimsel yöntem doğrultusunda planlanmıştır. Betimsel yöntem, ilgilenilen ve araştırılmak istenen problemin mevcut var olan durumunu ortaya koymaya yöneliktir. Betimsel araştırmalar, verilen bir durumu olabildiğince tam ve dikkatli bir şekilde tanımlar (Büyüköztürk ve diğerleri, 2020). Bu bağlamda, çalışmada doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Bowen (2009) doküman analizini dokümanların gözden geçirilmesi veya değerlendirilmesi için sistematik bir prosedür olarak tanımlamaktadır. Doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman incelemesi kapsamında dokümanlara ulaşma, dokümanların özgünlüğünü kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma aşamaları (Yıldırım ve Şimşek, 2021) izlenmiştir. Araştırmada ilk olarak MEB’in okulöncesinden 12. sınıfa kadar olan öğretim programları betimsel analiz tekniği ile analiz edilerek elde edilen veriler sayısallaştırılmış, sonrasında ise MEB ders kitaplarının bu analizlere göre belirlenen Teknik Rehber’in öğrenme hedefleri ile ilişkilendirilen bölümleri analiz edilmiştir. Ancak bu

çalışmada araştırmının yalnızca öğretim programları boyutu raporlaştırılmış, ders kitapları bulgularına yer verilmemiştir.

Çalışma Dokümanları

Türkiye’de MEB’e bağlı okullarda kapsamlı cinsellik eğitimine yönelik bir eğitim programı bulunmadığı için Teknik Rehber’de verilen yaş grupları dikkate alınarak; 5-8 yaş için okulöncesi ve ilkokul 1, 2 ve 3. sınıflar, 9-12 yaş için ilkokul 4. sınıf ve ortaokul 5, 6 ve 7. sınıflar, 12-15 yaş için ortaokul 8. sınıf ile lise 9 ve 10. sınıflar, 15-18+ yaş ise lise 11 ve 12. sınıflara karşılık gelen tüm zorunlu ders kapsamındaki resmi MEB öğretim programları analiz edilmiştir. Tablo 1’de tüm yaş grupları için analiz kapsamına alınan MEB öğretim programları verilmiştir.

Tablo 1

Analiz Kapsamına Alınan MEB Öğretim Programları

Yaş Grupları	İlişkili Kazanımı Bulunan Öğretim Programları	İlişkili Kazanımı Bulunmayan Öğretim Programları
5-8 Yaş	Okulöncesi eğitim, Türkçe (1-3. Sınıf), Hayat Bilgisi (1-3. Sınıf), Fen Bilimleri (3. Sınıf), Yabancı Dil (2-3. Sınıf), Beden Eğitimi ve Oyun (1-3. Sınıf), Görsel Sanatlar (1-3. Sınıf), Müzik (1-3. Sınıf), Sınıf Rehberlik Programı (Okul Öncesi-3. Sınıf)	Matematik (1-3. Sınıf)
9-12 Yaş	Türkçe (4-7. Sınıf), Fen Bilimleri (4-7. Sınıf), Sosyal Bilgiler (4-7. Sınıf), Yabancı Dil (4-7. Sınıf), Beden Eğitimi ve Oyun (4. Sınıf), Beden Eğitimi ve Spor (5-7. Sınıf), Görsel Sanatlar (4-7. Sınıf), Müzik (4-7. Sınıf), Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (4-7. Sınıf), Bilişim Teknolojileri ve Yazılım (5-6. Sınıf), Trafik Güvenliği (4. Sınıf), İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi (4. Sınıf), Sınıf Rehberlik Programı (4-7. Sınıf)	Matematik (4-8. Sınıf), Teknoloji ve Tasarım (7-8. Sınıf)
12-15 Yaş	Türkçe (8. Sınıf), T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük (8. Sınıf), Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (8-10. Sınıf), Beden Eğitimi ve Spor (8-10. Sınıf), Görsel Sanatlar (8. Sınıf), Müzik (8. Sınıf), Birinci Yabancı Dil (İngilizce) (8-10. Sınıf), Türk Dili ve Edebiyatı (9-10. Sınıf), Görsel Sanatlar (9-10. Sınıf), Müzik (9-10. Sınıf), Sağlık Bilgisi ve Trafik Kültürü (9. Sınıf), Sınıf Rehberlik Programı (8-9-10. Sınıf)	Fen Bilimleri (8. Sınıf), Matematik (8-10. sınıf), Tarih (9-10. Sınıf), Coğrafya (9-10. Sınıf), Fizik (9-10. Sınıf), Kimya (9-10. Sınıf), Biyoloji (9-10. Sınıf), Felsefe (10. Sınıf), İkinci Yabancı Dil (9-10. Sınıf)
15 -18+ Yaş	T.C. İnkılâp Tarihi ve Atatürkçülük (12. Sınıf), Türk Dili ve Edebiyatı (11-12. Sınıf), Birinci Yabancı Dil (11-12. Sınıf), Görsel Sanatlar (11-12. Sınıf), Müzik (11-12. Sınıf), Sınıf Rehberlik Programı (11-12. Sınıf)	Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi (11-12. Sınıf), Tarih (11. Sınıf), Felsefe (11. Sınıf), İkinci Yabancı Dil (11-12. Sınıf), Beden Eğitimi ve Spor (11-12. Sınıf)

Tablo 1 incelendiğinde, 5-8 yaş için 10 öğretim programının analiz kapsamına alındığı ancak bu programlardan Matematik öğretim programında Teknik Rehber'in öğrenme hedefleriyle ilişkili hiçbir kazanımın bulunamadığı; 9-12 yaş için 15 öğretim programının analiz kapsamına alındığı ancak bu programlardan Matematik ve Teknoloji ve Tasarım öğretim programlarında Teknik Rehber'in öğrenme hedefleriyle ilişkili hiçbir kazanımın bulunamadığı; 12-15 yaş için 22 öğretim programının analiz kapsamına alındığı ancak bu programlardan Fen Bilimleri, Matematik, Tarih, Coğrafya, Fizik, Kimya, Biyoloji, Felsefe ve İkinci Yabancı Dil öğretim programlarında Teknik Rehber'in öğrenme hedefleriyle ilişkili hiçbir kazanımın bulunamadığı; 15-18+ yaş için ise 11 öğretim programının analiz kapsamına alındığı ancak bu programlardan Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Tarih, Felsefe, İkinci Yabancı Dil ve Beden Eğitimi ve Spor öğretim programlarında Teknik Rehber'in öğrenme hedefleriyle ilişkili hiçbir kazanımın bulunmadığı görülmüştür. Buna göre çalışmada, tüm kademeler için toplamda 58 öğretim programı analiz edilmiştir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada ilk olarak UNESCO (2018) 'Cinsel Eğitim Üzerine Uluslararası Teknik Rehber'ine göre Analiz Ölçüt Listesi oluşturulmuştur. Bu kapsamda Teknik Rehber'in belirlediği sekiz temel kavram (İlişkiler; Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik; Toplumsal Cinsiyeti Anlamak; Şiddet ve Şiddetten Korunma; Sağlık ve İyi Olma Becerileri; İnsan Bedeni ve Gelişimi; Cinsellik ve Cinsel Davranış; Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı) ve yaş aralıklarına göre (5-8 yaş, 9-12 yaş, 12-15 yaş ve 15-18+yaş) dört farklı analiz ölçüt listesi hazırlanmıştır. Teknik Rehber'in yapısı incelendiğinde; sekiz temel kavramın 2 ila 5 konu başlığına bölündüğü ve her konunun yaş gruplarına göre belirlenmiş ana fikirleri ve öğrenme hedeflerini içerdiği görülmektedir (Görsel 1).

Görsel 1

İlişkiler Temel Kavramı ve Yapısı

Temel Kavram 1: İlişkiler	1.1 Aileler
Konu Başlıkları:	Öğrenme Hedefleri (5-8 yaş)
1.1 Aileler	Ana Fikir: Dünya üzerinde pek çok farklı modelde aile vardır.
1.2 Arkadaşlık, Sevgi ve Romantik İlişkiler	Öğrencilerin kazanacağı yetiler:
1.3 Hoşgörü, Kapsama ve Saygı	- farklı aile tiplerini tanımlayabilme (örneğin iki ebeveynli, tek ebeveynli, çocuğun hakim olduğu; velinin hakim olduğu, geniş, çekirdek ve geleneksel olmayan aileler gibi) (bilgi); - farklı aile modellerine yönelik saygı gösterebilme (tutum); - farklı aile modellerine yönelik saygı duymanın yollarını gösterebilme (beceri).
1.4 Uzun Vadeli Birliktelikler ve Ebeveynlik	

Örneğin, ilişkiler temel kavramı altında Aileler; Arkadaşlık, Sevgi ve Romantik ilişkiler; Hoşgörü, İçerme ve Saygı; ve Uzun Vadeli Birliktelikler ve Ebeveynlik konu başlıkları bulunmaktadır. Aileler konu başlığında 5-8 yaş için 'Dünya üzerinde pek çok farklı modelde aile vardır.' ilk ana fikirken bu ana fikrin öğrenme hedefleri ise 'farklı aile tiplerini tanımlayabilme (bilgi); farklı aile modellerine yönelik saygı gösterebilme (tutum); farklı aile modellerine yönelik saygı duymanın yollarını gösterebilme (beceri)'dir. Öğrenme hedefleri; bilgi, beceri ve tutum olarak gruplandırılmış, yaşa ve gelişimsel yetilere göre bilişsel karmaşıklık seviyesi artacak şekilde kademelendirilmiştir. Bilgi hedeflerinin öğrenciler için önemli bir temel oluşturmaya, tutum hedeflerinin öğrencilerin kendilerini, cinselliği ve dünyayı anlamalarına yardımcı olmaya, becerilerin ise; iletişim, dinleme, reddetme, karar verme ve uzlaşma, eleştirel düşünme, öz-farkındalık yaratma, empati kurma, güvenilir bilgi ve hizmetlere erişme, yaftalama ve ayrımcılığa karşı çıkma ve hak savunuculuğu gibi becerilere odaklandığı görülmektedir (UNESCO, 2018). Teknik Rehber'de yer alan temel kavram, konu başlıkları ve yaş gruplarına göre öğrenme hedefi sayıları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2

Teknik Rehberde Yer Alan Temel Kavramlar, Konular ve Yaş Gruplarına Göre Öğrenme Hedeflerinin Sayıları

Temel Kavramlar	Konular	Öğrenme Hedeflerinin Sayısı			
		5-8	9-12	12-15	15 -18+
İlişkiler	1.1.Aileler				
	1.2. Arkadaşlık, Sevgi ve Romantik ilişkiler	37	39	36	27
	1.3. Hoşgörü, Kapsama ve Saygı				
	1.4. Uzun Vadeli Birliktelikler ve Ebeveynlik				
Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik	2.1. Değerler ve Cinsellik	11	15	14	16
	2.2. İnsan Hakları ve Cinsellik				
	2.3. Kültür, Toplum ve Cinsellik				
Toplumsal Cinsiyeti Anlamak	3.1. Toplumsal Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Normlarının Toplumsal İnşası	12	24	25	17
	3.2. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği, Kalıp Yargılar ve Önyargılar				
	3.3. Toplumsal Cinsiyet Temelli Şiddet				
Şiddet ve Şiddetten Korunma	4.1. Şiddet				
	4.2. Onay, Mahremiyet ve Bedensel Bütünlük	19	20	18	19
	4.3. Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Güvenli Kullanımı				
	5.1. Cinsel Davranışta Normlar ve Akran Etkisi				

Sağlık ve İyi Olma Becerileri	5.2. Karar Verme				
	5.3. İletişim, Reddetme ve Uzlaşma Becerileri	26	27	29	24
	5.4. Medya Okuryazarlığı ve Cinsellik				
	5.5. Yardım ve Desteklere Erişim				
İnsan Bedeni ve Gelişimi	6.1. Cinsel Anatomî ve Fizyoloji, Üreme Anatomisi ve Fizyolojisi				
	6.2. Üreme				
	6.3. Ergenlik	17	37	26	11
	6.4. Beden İmaji				
Cinsellik ve Cinsel Davranış	7.1. Seks, Cinsellik ve Cinsel Yaşam Döngüsü	7	14	23	14
	7.2. Cinsel Davranış ve Cinsel Tepki				
Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı	8.1. Gebelik ve Gebeliğin Önlenmesi				
	8.2. HIV ve AIDS'te Damgalanma, Bakım, Tedavi ve Destek	12	37	35	29
	8.3. HIV ve Diğer CYBE ile İlişkili Risklerin Anlaşılması, Tanınması ve Azaltılması				
8 Temel Kavram	27 Konu	141	213	206	157
		717 Öğrenme Hedefi			

Tablo 2 incelendiğinde, Analiz Ölçüt Listeleri'nin 8 kavram ve 27 konu başlığı altında yer alan, farklı yaş grupları için belirlenmiş bilgi, tutum ve beceri olarak gruplandırılmış 717 öğrenme hedefinden oluşturulduğu görülmektedir. Analiz Ölçüt Listeleri oluşturulurken Teknik Rehber'de yer alan ve yaş gruplarına göre ayrılmış olan toplamda 717 öğrenme hedefi satırlara yerleştirilmiş, MEB eğitim programlarında yer alan dersler de sütunlara yerleştirilerek matrisler oluşturulmuş ve öğrenme hedeflerinin karşılanma düzeylerine göre renklendirilerek (Siyah: tam karşılığı bulunan, kırmızı: kısmen karşılığı bulunan) öğrenme kazanımlarının kodları (örn: HB.1.1.1: Hayat Bilgisi 1. Sınıf, 1. Ünite, 1. Kazanım) matrislere yerleştirilmiştir. İncelenen dokümanlar (Teknik Rehber ve MEB öğretim Programları) yayımlanmış resmi dokümanlar oldukları ve üzerinde düzenlemeler yapılamayacağı için ayrıca uzman görüşü alınmasına ihtiyaç duyulmamıştır.

Veri Toplama ve Analiz Süreci

Araştırma kapsamında, MEB öğretim programlarında yer alan kazanımlar Analiz Ölçüt Listesi kullanılarak analiz edilmiştir. Analiz sürecinde ilk olarak analiz kapsamına alınan her dersin öğretim programının tüm konu ve kazanımları Excel programına aktarılmıştır. Ardından Teknik Rehber'in ilgili yaş grupları için belirlediği kavram, konu ve öğrenme hedefleri (bilgi, beceri ve tutumlar) Excel programına aktararak derslerin öğretim programlarının kazanımları ile Teknik Rehber'in öğrenme hedefleri ile ilişkilendirilen bir tablo hazırlanmıştır.

Daha sonra Analiz Ölçüt Listesi'nde yer alan her bir kavramın, konunun ve öğrenme hedefinin incelenen dersin öğretim programında herhangi bir kazanımla ilişkili olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. MEB öğretim programlarında yer alan kazanımlar birden fazla öğrenme hedefi ile ilişkili bulunabildiği için betimsel analizler sıklık kullanılarak raporlanmıştır.

Analiz sürecinde tüm araştırmacıların kodlamada benzer bir yol izleyebilmesi için seçilen öğretim programı üzerinde analiz denemeleri yapılmış ve ardından yapılan kodlamalar karşılaştırılarak kodlama tutarlılığı sağlanmaya çalışılmıştır. Analizlerde; Teknik Rehber'de yer alan öğrenme hedeflerinin, MEB öğretim programlarının kazanımlarında tam olarak karşılığı bulunması ya da bir şekilde kapsamı ilişkilendirme için yeterli kabul edilmiştir. Analizlerle ilgili araştırmacılar arasında genel bir anlayış oluşturulduktan sonra araştırma ekibi iki gruba ayrılmış ve incelenecek öğretim programları iki gruba paylaştırılmıştır. Grup üyeleri, önce bireysel olarak analizlerini tamamlamış ve daha sonra bir araya gelerek yapılan analizleri karşılaştırmış, analizlere son halini vermiştir. Analizler yaş gruplarına göre önce 5-8, ardından 9-12, 12-15 ve 15-18+ yaş grubu olmak üzere tüm gruplar için eş zamanlı olarak yapılmıştır. Tüm öğretim programları ile ilgili analizler tamamlandıktan sonra öğrenme hedefleri ile ilişkilendirilen kazanımların ait olduğu dersler yaş gruplarına göre belirlenmiş olan temel kavram ve konulara göre bir tabloda birleştirilmiştir. Daha sonra, öğrenme hedefleri ile ilişkili bulunan kazanımlar tüm araştırma ekibi tarafından bir kez daha gözden geçirilerek kontrol edilmiş ayrıca kazanımlar öğrenme hedefleri ile ilişkili olma durumuna (tam olarak ya da kısmen) göre gruplandırılmıştır. Örneğin; Sınıf Rehberlik Programı (SRP)'nin "R.1.10. Her çocuğun hak ve sorumluluklarının olduğunu bilir." kazanımı Teknik Rehber'in Sağlık ve iyi olma becerileri temel kavramı altındaki iletişim, reddetme ve uzlaşma becerileri konusunda yer alan "Herkesin kendini ifade etmeye hakkının olduğunu kavrayabilme (tutum)" öğrenme hedefi ile doğrudan ilişkili bulunurken, Şiddet ve Şiddetten Korunma-Onay, Mahremiyet ve Bedensel Bütünlük konusu altında yer alan "Bedensel haklar" ifadesinin anlamını tanımlayabilme (bilgi) ve "herkesin "bedensel haklara" sahip olduğunun farkında olabilme (tutum)" öğrenme hedefleriyle de kısmen ya da tam olarak ilişkili bulunmuştur. Bu durumda; SRP'nin R.1.10. no'lu kazanımı Teknik Rehber'deki birden fazla kavram, konu ve öğrenme hedefiyle farklı düzeylerde ilişkilendirilmiştir.

Bulgular

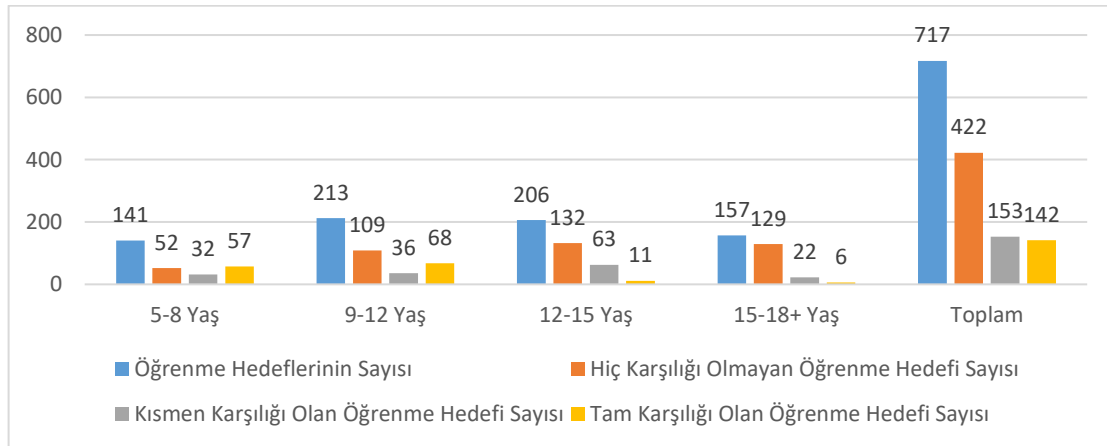
Sonuçlar araştırma soruları bağlamında üç temel başlık altında verilmektedir.

Teknik Rehberde Yer Alan Sekiz Temel Kavram Altındaki Öğrenme Hedeflerinin MEB Programları ile İlişkilendirilme Düzeyinin (İlişki Bulunamayan-Kısmen İlişkili-Tam İlişkili) Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Teknik Rehber’de yer alan temel kavramların konularına ait öğrenme hedeflerinden MEB öğretim programlarında karşılığı bulunamayan, kısmen ve tam olarak karşılığı bulunan öğrenme hedefi sayıları Grafik 1’de verilmiştir. Ayrıca MEB öğretim programlarında karşılığı bulunabilen öğrenme hedeflerine örnekler sunulmuştur.

Grafik 1

Teknik Rehber’de Yer Alan Sekiz Temel Kavram Altındaki Öğrenme Hedeflerinin MEB Programları ile İlişkilendirilme Düzeyinin (İlişki Bulunamayan-Kısmen İlişkili-Tam İlişkili) Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Grafik 1 incelendiğinde, 5-8 yaş grubunda Teknik Rehber’de yer alan 141 öğrenme hedefinin 52’sinin hiç karşılığı bulunamazken; 32’sinin kısmen ve 57’sinin de tam karşılığının bulunduğu görülmektedir. 9-12 yaş grubunda Teknik Rehberde yer alan 213 öğrenme hedefinin 109’unun hiç karşılığı bulunamazken; 36’sinin kısmen ve 68’inin de tam karşılığı bulunmuştur. 12-15 yaş grubunda Teknik Rehberde yer alan 206 öğrenme hedefinin 132’sinin hiç karşılığı bulunamazken; 63’ünün kısmen ve yalnızca 11’inin tam karşılığı bulunabilmiştir. 15-18+ yaş grubunda ise karşılığı bulunan öğrenme hedefi sayısı diğer yaş gruplarına göre azalmış ve 157 öğrenme hedefinin sadece 6’sinin tam olarak 22’sinin ise kısmen karşılığı bulunmuştur. Bu yaş grubunda karşılığı bulunamayan öğrenme hedefi sayısı ise 129 olmuştur. Yaş gruplarına genel olarak bakıldığında, Teknik Rehber’in tüm temel kavramlarının konularına ait 717 öğrenme hedefinden öğretim programlarında sadece 142’sinin tam olarak (örneğin *İlişkiler kavramında “Aile bireylerinin farklı ihtiyaç ve rollerini tanımlayabilme (bilgi)” öğrenme hedefi*), 153’ünün kısmen (örneğin *Toplumsal Cinsiyeti Anlamak kavramında “İnsanların cinsiyetlerinden dolayı adaletsiz ve eşitsiz muameleyle karşılaşabilme biçimlerini tarif edebilme (bilgi)” öğrenme hedefi*) karşılığı bulunurken, yarısından fazlasının (422) hiç (örneğin *Cinsellik ve Cinsel Davranış*

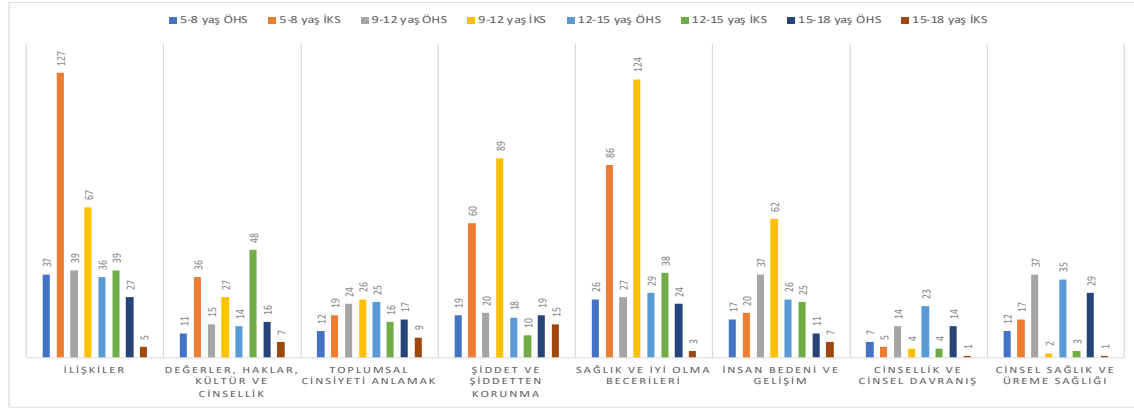
kavramında “Cinsellikle ilgili doğruları bilmenin önemini kavrayabilme (tutum)” öğrenme hedefi) karşılığı bulunamamıştır. Özellikle 12-15 ile 15-18+ yaş gruplarında öğrenme hedefleriyle ilişkilendirilemeyen kazanım sayısı, diğer yaş gruplarına göre daha fazla olmuştur.

Teknik Rehber'deki Temel Kavramların Konularına Ait Öğrenme Hedefi Sayıları ile MEB Öğretim Programlarında İlişkili Bulunan (Tam ve Kısmen) Kazanım Sayılarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Teknik Rehber'deki temel kavramların konularına ait 5-8 yaş, 9-12 yaş, 12-15 yaş ve 15-18+ yaş grubu için belirlenmiş öğrenme hedefi sayıları ile MEB öğretim programlarında ilişkilendirilen kazanımların sıklığı Grafik 2'de verilmiştir. Ayrıca MEB öğretim programlarında karşılığı bulunabilen öğrenme hedeflerine örnekler sunulmuştur.

Grafik 2

Teknik Rehber'deki Temel Kavramların Konularına Ait Öğrenme Hedefi Sayıları ile MEB Öğretim Programlarında İlişkili Bulunan Kazanım Sayılarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

ÖHS: Teknik Rehberdeki öğrenme hedefi sayısı

İKS: MEB Öğretim programlarında ilişkili bulunan kazanım sıklığı

5-8 yaş grubunda Teknik Rehber'de yer alan kavramların konularına ait öğrenme hedefleri ve bu hedeflerle ilişkili bulunan MEB öğretim programlarındaki kazanımların sıklığı incelendiğinde İlişkiler (127) (*örneğin Aile bireylerinin farklı ihtiyaç ve rollerini tanımlayabilme (bilgi)*); Sağlık ve İyi Olma Becerileri (86) (*örneğin Akran etkisinin iyi veya kötü yönde olabildiğini kavrayabilme (tutum)*); Şiddet ve Şiddetten Korunma (60) (*örneğin Bedensel haklar' ifadesinin anlamını tanımlayabilme (bilgi)*); Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik (36) (*örneğin Kendi değerlerinden birini paylaşabilme (beceri)*) kavramlarına ait öğrenme hedeflerinin MEB öğretim programlarının kazanımları ile büyük ölçüde ilişkilendirildiği görülmektedir. Ancak, İnsan Bedeni ve Gelişim (20) (*örneğin Büyümenin, fiziksel ve duygusal değişimleri beraberinde getirdiğini kavrayabilme (bilgi)*); Toplumsal Cinsiyeti Anlamak (19) (*örneğin TCTŞ'yi tanımlayabilme ve her yerde (örneğin, okulda, evde veya kamusal alanda) yaşanabileceğinin farkında olabilme (bilgi)*); Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (17) (*örneğin İnsanların sağlıklarını korumak için neler yapabileceğini sıralayabilme (bilgi)*), Cinsellik ve Cinsel Davranış (5) (*örneğin Birinin ona kötü bir biçimde dokunması halinde ne yapacağını gösterebilme*

(beceri)) kavramlarının konularına ait öğrenme hedeflerinin MEB öğretim programlarının kazanımları ile ilişkilendirilme oranı ise oldukça düşüktür.

9-12 yaş grubunda Teknik Rehber'de yer alan kavramların konularına ait öğrenme hedefleri ve bu hedeflerle ilişkili bulunan MEB öğretim programlarındaki kazanımların sıklığı incelendiğinde; Sağlık ve İyi Olma Becerileri (124) (örneğin *Bir konu üzerinde tartışmanın karşılıklı saygıyı, işbirliğini ve tüm tarafların alttan almasını gerektirebileceğinin farkında olabilme (tutum)*), Şiddet ve Şiddetten Korunma (89) (örneğin *Sosyal medyada kiminle hangi bilgileri paylaşacağına nasıl karar verdiğini gösterebilme (beceri)*), İlişkiler (67) (örneğin *Arkadaşlıklarının ve sevginin faydalarını sıralayabilme (bilgi)*), İnsan Bedeni ve Gelişimi (62) (örneğin *Herkesin bedeninin biricik olduğunu; boyut, biçim, işlev ve özellikler bakımından farklılıklar taşıyabileceğini kavrayabilme (tutum)*) kavramlarına ait öğrenme hedefleri büyük ölçüde MEB öğretim programlarının kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Ancak, Toplumsal Cinsiyeti Anlamak kavramının konularına ait öğrenme hedeflerinin MEB öğretim programlarının kazanımları ile ilişkilendirilme oranı oldukça düşük (26), Cinsellik ve Cinsel Davranış (4) (örneğin *Farklı cinsel duyguları ifade edebilme ve anlayabilme ve cinsellikle ilgili uygun bir dille konuşabilme (beceri)*) ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (2) (örneğin *Gebelik belirtileri yaşanması durumunda konuşabileceği bir ebeveyni/velisini veya güvenilir bir yetişkini belirleyebilme (beceri)*) kavramlarının konularına ait öğrenme hedeflerinin MEB öğretim programlarının kazanımları ile ilişkilendirilme oranı ise çok düşüktür.

12-15 yaş grubunda Teknik Rehber'de yer alan kavramların konularına ait öğrenme hedefleri ve bu hedeflerle ilişkili bulunan MEB öğretim programlarındaki kazanımların sıklığı incelendiğinde; Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik kavramına ait öğrenme hedefleri büyük ölçüde (48) MEB öğretim programlarının kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Ancak, İlişkiler (39) (örneğin *Büyüdükçe kendileri ve başkaları için üstlendikleri yeni sorumlulukları tanımlayabilme ve değerlendirebilme (bilgi)*), Sağlık ve İyi Olma Becerileri (38) (örneğin *Sözlü ve sözsüz iletişimin, birbirinden farklı olan potansiyel anlamlarını analiz edebilme (bilgi)*), İnsan Bedeni ve Gelişim (25) (örneğin *Bedeniyle ilgili iyi hissetmenin faydalarını tartışabilme (bilgi)*) kavramlarının konularına ait öğrenme hedeflerinin MEB öğretim programlarının kazanımları ile ilişkilendirilme oranı düşük, Toplumsal Cinsiyeti Anlamak (16) (örneğin *Kendi değer yargılarının, kendi inanışını ve toplumsal cinsiyet temelli önyargılarını ne şekilde etkilediği üzerine düşünebilme (beceri)*) ile Şiddet ve Şiddetten Korunma (10) (örneğin *Zorbalık, psikolojik şiddet, fiziksel şiddet, cinsel taciz, cinsel saldırı, yakın partner şiddeti gibi şiddet biçimleri arasında kıyaslama ve tezatlama yapabilme (bilgi)*) kavramlarının konularına ait öğrenme hedeflerinin MEB öğretim programlarının kazanımları ile ilişkilendirilme oranı oldukça düşük, Cinsellik ve Cinsel Davranış (4) (örneğin *Cinsellikle ilgili bilinçli kararlar almanın (ör; cinsel anlamda aktif olup olmama ve kiminle ve ne zaman aktif olacağı konusunda bilgili ve kendine güvenli olmanın) kendi sağlığı ve iyi olma hali için önemli olduğunu anlayabilme (tutum)*) ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (3) (örneğin *CYBE'lerin (cinsel yolla bulaşma, gebelikte bulaşma, doğum ve emzirme esnasında bulaşma, kan verme sırasında, şırınga, iğne veya diğer sivri uçlu araçların ortak kullanımıyla bulaşma vb.,) farklı bulaşma biçimlerini tarif edebilme*

(bilgi)) kavramlarının konularına ait öğrenme hedeflerinin MEB öğretim programlarının kazanımları ile ilişkilendirilme oranı ise yine çok düşüktür.

15-18+ yaş grubunda Teknik Rehber'de yer alan kavramların konularına ait öğrenme hedefleri ve bu hedeflerle ilişkili bulunan MEB öğretim programlarındaki kazanımların sıklığı incelendiğinde, tüm kavramların konularına ait öğrenme hedeflerinin MEB öğretim programlarının kazanımları ile ilişkilendirilme oranı genel olarak çok düşük olmakla birlikte en fazla Şiddet ve Şiddetten Korunma (15) (*örneğin Sosyal medya kullanımının birçok faydasının olduğunu ancak aynı zamanda güvenli olmayan durumlar ve yasa ihlalleri de yaratabildiğini kavrayabilme (tutum)*) kavramının konularına ait öğrenme hedeflerinin kazanımlarda karşılığı bulunabilmiştir. Bu yaş grubu için Teknik Rehber'de verilen öğrenme hedeflerinin tümü için yaklaşık 1/3'üne karşılık gelebilecek kazanım bulunabilmiştir. Yine diğer yaş gruplarında olduğu gibi bu yaş grubunda da Cinsellik ve Cinsel Davranış (1) (*örneğin Cinselliğin insan olmanın bir parçası olduğunu ve iyi olma halini yükseltebileceğini kavrayabilme (tutum)*) ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (1) (*örneğin Okuldayken gebe kalan ergenlik çağındaki bir genç kızın okuldan atılması veya uzaklaştırılmasının bir insan hakkı ihlali olduğunu kavrayabilme (tutum)*) kavramlarının konularına ait öğrenme hedeflerinin MEB öğretim programlarının kazanımları ile ilişkilendirilme oranı en düşük olmuştur.

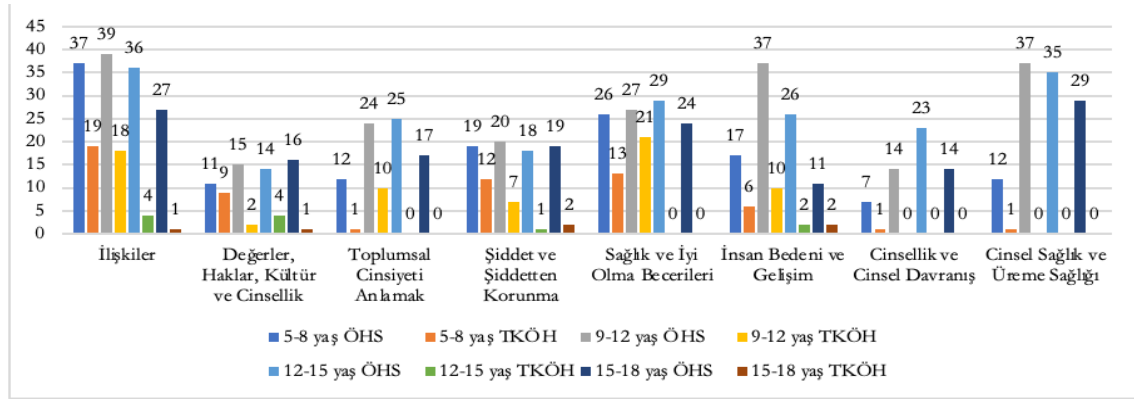
Genel olarak kazanımlarda karşılık bulan öğrenme hedefleri yaş gruplarına göre düzenli bir dağılım ya da yaş düzeyi arttıkça artan bir dağılım göstermemiştir. 5-8 yaş grubunda en fazla ilişkiler (127), en az ise Cinsellik ve Cinsel Davranış (5) kavramının; 9-12 yaş grubunda en fazla Sağlık ve İyi Olma Becerileri (124), en az Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (2) kavramının; 12-15 yaş grubunda en fazla Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik (48), en az Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (3) kavramının; 15-18+ yaş grubunda ise en fazla Şiddet ve Şiddetten Korunma (15), en az ise Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (1) kavramının öğrenme hedeflerinin MEB öğretim programlarının kazanımlarında karşılığı bulunabilmiştir. Tüm yaş gruplarında en az Cinsellik ve Cinsel Davranış ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı kavramlarının öğrenme hedefleri MEB öğretim programlarının kazanımlarında karşılık bulabilmiştir. Örneğin, 5-8 yaş grubunda ilişkiler temel kavramında yer alan 37 öğrenme hedefi (*örneğin Farklı aile tiplerini tanımlayabilme (örneğin iki ebeveynli, tek ebeveynli, çocuğun hâkim olduğu; velinin hâkim olduğu, geniş, çekirdek ve geleneksel olmayan aileler gibi) (bilgi); Arkadaşlıklara değer verebilme (tutum); Sağlıklı arkadaşlıklar geliştirebilme ve sürdürebilme (beceri) gibi*) 127 kez MEB öğretim programları kazanımları ile ilişkilendirilerek bu yaş grubunda en çok ilişkili bulunan temel kavram olmuştur. Bunun nedeni ise öğrenme hedeflerinin daha çok aile ve arkadaşlık kavramı, aile içi rol ve sorumluluklar, aile değerleri ve arkadaşlıkların temel değerleri gibi günlük hayat ile doğrudan bağlantılı konularda olmasıdır. Oysa aynı yaş grubunda Cinsellik ve Cinsel Davranış temel kavramı altında yer alan yedi öğrenme hedefinden yalnızca biri (*Birinin ona kötü bir biçimde dokunması halinde ne yapacağını gösterebilme (beceri)*) ve toplamda beş kez MEB öğretim programlarındaki kazanımlarla ilişkili bulunabilmiştir.

Teknik Rehber'deki Temel Kavramların Konularına Ait Öğrenme Hedefi Sayıları ile MEB Öğretim Programlarında Tam İlişkili Bulunan Kazanım Sayılarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Teknik Rehber'deki öğrenme hedeflerinden MEB öğretim programlarında tam olarak karşılığı bulunan öğrenme hedefi sayılarının tüm yaş gruplarına ve temel kavramlara göre dağılımı Grafik 3'te verilmiştir. Ayrıca MEB öğretim programlarında karşılığı bulunabilen öğrenme hedeflerine örnekler sunulmuştur.

Grafik 3

Teknik Rehber'deki Öğrenme Hedeflerinden MEB Öğretim Programlarında Tam Olarak Karşılığı Bulunan Öğrenme Hedefi Sayılarının Yaş Gruplarına ve Temel Kavramlara Göre Dağılımı

ÖHS: Teknik Rehberdeki Öğrenme Hedefi Sayısı

TKÖH: Öğretim Programlarında Tam Olarak Karşılık Bulunan Öğrenme Hedefi Sayısı

5-8 yaş grubu için öğrenme hedeflerinden öğretim programlarında tam karşılığı bulunan öğrenme hedeflerinin temel kavramlara göre dağılımı incelendiğinde; en fazla (11 öğrenme hedefinin 9'u) Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik temel kavramındaki öğrenme hedeflerinin (örneğin *Eşitlik, saygı, kabul ve hoşgörü gibi önemli kişisel değerleri belirleyebilme (bilgi)*) tam karşılığı öğretim programlarının kazanımlarında bulunabilmektedir. Bunu sırasıyla Şiddet ve Şiddetten Korunma (19 öğrenme hedefinin 13'ü) (örneğin *Kendi akranları arasındaki zorbalık ve şiddete karşı durabilmek için atılabilecek güvenli adımları tarif edebilme (beceri)*), İlişkiler (37 öğrenme hedefinin 19'u) (örneğin *"Aile" ve "evlilik" kavramlarını tanımlayabilme (bilgi)*), Sağlık ve İyi Olma Becerileri (26 öğrenme hedefinin 9'u) (örneğin *Akran etkisinin iyi veya kötü yönde olabildiğini kavrayabilme (tutum)*), İnsan Bedeni ve Gelişim (17 öğrenme hedefinin 6'sı) (örneğin *Herkesin bedeninin özel ve biricik olduğunu akılda tutabilme (bilgi)*) kavramları izlemiştir. Birer öğrenme hedefinin tam karşılığının bulunduğu temel kavramlar ise Toplumsal Cinsiyeti Anlamak (*Kendi biyolojik ve toplumsal cinsiyetine dair neler hissettiği üzerine düşünebilme (beceri)*), Cinsellik ve Cinsel Davranış (*Birinin ona kötü bir biçimde dokunması halinde ne yapacağını gösterebilme (beceri)*) ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (*İnsanların sağlıklarını korumak için neler yapabileceğini sıralayabilme (bilgi)*) kavramları olmuştur.

9-12 yaş grubu için öğrenme hedeflerinden öğretim programlarında tam karşılığı bulunan öğrenme hedeflerinin temel kavramlara göre dağılımı incelendiğinde; en fazla Sağlık ve İyi Olma Becerileri (27 öğrenme hedefinden 21'i) (*örneğin Ergenlik ve cinsellikle ilgili olumsuz akran baskısına karşı çıkabilmenin önemini kavrayabilme (tutum)*) temel kavramında öğrenme hedeflerinin tam karşılığı öğretim programlarında bulunabilmiştir. Bunu sırasıyla İlişkiler (39 öğrenme hedefinden 18'i) (*örneğin Büyüdükçe arkadaşlığı ve sevgiyi bir başkasına ne şekilde ifade ettiği üzerine düşünebilme (beceri)*), Toplumsal Cinsiyeti Anlamak (24 öğrenme hedefinden 10'u) (*örneğin Birçok faktörün toplumsal cinsiyet rollerini etkilediğini kavrayabilme (tutum)*) , Şiddet ve Şiddetten Korunma (20 öğrenme hedefinden 7'si) (*örneğin Ailesinde bu türden bir şiddet yaşıyor olması halinde, güvendiği bir yetişkine bunu nasıl anlatabileceğini gösterebilme (beceri)*), İnsan Bedeni ve Gelişim (37 öğrenme hedefinden 10'u) (*örneğin Hijyen anlayışını, büyüme çağında sağlığını korumaya yönelik bireysel planının bir parçası olarak uygulayabilme (beceri)*) kavramları takip etmiştir. Cinsellik ve Cinsel Davranış ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı kavramlarında ise bu yaş grubunda hiçbir öğrenme hedefinin öğretim programlarında tam olarak karşılığı bulunamamıştır.

12-15 yaş grubu için öğrenme hedeflerinden öğretim programlarında tam karşılığı bulunan öğrenme hedeflerinin temel kavramlara göre dağılımı incelendiğinde; en fazla Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik (14 öğrenme hedefinin 4'ü) (*örneğin Sosyal ve kültürel normların zaman içinde değişebildiğini kavrayabilme (tutum)*) temel kavramında öğrenme hedeflerinin tam karşılığı öğretim programlarında bulunabilmiştir. Bu kavramı sırasıyla İlişkiler (36 öğrenme hedefinin 4'ü) (*örneğin Ebeveynler/velilerle yaşanan çatışma ve yanlış anlamaların ergenlik döneminde yaygın ve genellikle çözüme kavuşturulabilir olduğunu kabullenebilme (tutum)*), İnsan Bedeni ve Gelişim (26 öğrenme hedefinin 2'si) (*örneğin Ergenliğin herkes için farklı dönemlerde gerçekleştiğini; oğlan ve kız çocukları üzerinde farklı etkileri olduğunu akılda tutabilme (bilgi)*) kavramları izlemiş ancak bu kavramlarda da tam karşılanan öğrenme hedefi sayısı oldukça az olmuştur. Bunun dışında Şiddet ve Şiddetten Korunma kavramı için bu yaş grubunda sadece bir öğrenme hedefinin (*Zorbalık, psikolojik şiddet, fiziksel şiddet, cinsel taciz, cinsel saldırı, yakın partner şiddeti gibi şiddet biçimleri arasında kıyaslama ve tezatlama yapabilme (bilgi)*) tam karşılığı bulunurken Toplumsal Cinsiyeti Anlamak, Sağlık ve İyi Olma Becerileri, Cinsellik ve Cinsel Davranış ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı kavramlarının bu yaş grubu için hiçbir öğrenme hedefinin öğretim programlarında tam olarak karşılığı bulunamamıştır.

15-18+ yaş grubu için öğrenme hedeflerinden öğretim programlarında tam karşılığı bulunan öğrenme hedeflerinin temel kavramlara göre dağılımı incelendiğinde; tam karşılığı bulunan öğrenme hedefi sayısı az olmakla birlikte en fazla İnsan Bedeni ve Gelişim (11 öğrenme hedefinin 2'si) (*örneğin Bedenin görünümüyle ilgili gerçek olmayan standartların zararlı olabileceğinin farkında olabilme (tutum)*) ile Şiddet ve Şiddetten Korunma (19 öğrenme hedefinden 2'si) (*örneğin Sosyal medyayı güvenli, yasal ve saygı çerçevesinde kullanabilmeye yönelik stratejilerin değerlendirilmesini yapabilme (bilgi)*) kavramlarının öğrenme hedeflerinin tam karşılığı bulunabilmiştir. Ayrıca bu yaş grubunda İlişkiler (*İlişkilerdeki zorlukların,*

çocukların iyi olma halini etkileme biçimlerini tarif edebilme (bilgi)) ile Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik (Arkadaşlar arasında, ailede, okulda ve kendi topluluğunda insan haklarını savunmanın yollarını arayabilme (bilgi)) kavramlarındaki öğrenme hedeflerinden birer öğrenme hedefinin öğretim programlarında tam karşılığı bulunabilmektedir. Toplumsal Cinsiyeti Anlamak, Sağlık ve İyi Olma Becerileri, Cinsellik ve Cinsel Davranış ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı kavramlarının öğrenme hedeflerinin ise öğretim programlarında tam olarak karşılığı bulunamamıştır.

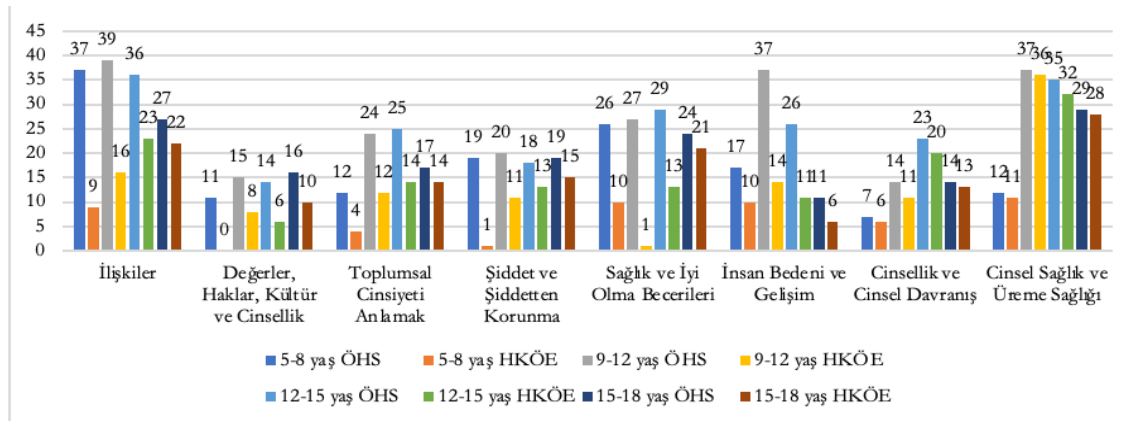
Hiçbir yaş grubunda Cinsellik ve Cinsel Davranış ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı kavramlarının öğrenme hedefleri programların kazanımlarında tam karşılığı bulunamamış, Toplumsal Cinsiyeti Anlamak, kavramının öğrenme hedefleri ise bir yaş grubu dışında (9-12 yaş grubu) yine hiçbir yaş grubunda öğretim programlarının kazanımlarında tam karşılığı bulunamamıştır. Yaş grupları yükseldikçe bu temel kavramlar altında yer alan öğrenme hedeflerinin seks, cinsellik, cinsel yaşam döngüsü, cinsel davranış, cinsel tepki, CYBE gibi konulardaki tabu sayılabilecek noktalarda yoğunlaşıyor olması MEB programlarında bu öğrenme hedeflerinin tam karşılığının bulunmasını zorlaştırmıştır.

Teknik Rehber'deki Temel Kavramların Konularına Ait Öğrenme Hedefi Sayıları ile MEB Öğretim Programlarında Hiç İlişkili Bulunamayan Kazanım Sayılarının Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

Teknik Rehber'deki temel kavramların konularına ait öğrenme hedeflerinden MEB öğretim programlarında hiç karşılığı olmayan öğrenme hedefi sayılarının tüm yaş gruplarına ve temel kavramlara göre dağılımı Grafik 4'te verilmiştir. MEB öğretim programlarında karşılığı bulunamayan öğrenme hedeflerinden örnekler de sunulmuştur.

Grafik 4

Teknik Rehber'deki Temel Kavramların Konularına Ait Öğrenme Hedeflerinden MEB Öğretim Programlarında Hiç Karşılığı Olmayan Öğrenme Hedefi Sayılarının Yaş Gruplarına ve Temel Kavramlara Göre Dağılımı

ÖHS: Teknik Rehberdeki Öğrenme Hedefi Sayısı

HKÖH: Öğretim Programlarında Hiç Karşılığı Olmayan Öğrenme Hedefi Sayısı

Teknik Rehber'de 5-8 yaş için yer alan öğrenme hedeflerinden öğretim programlarında karşılığı bulunamayan öğrenme hedeflerinin kavram alanlarına göre dağılımı incelendiğinde; Cinsellik ve Cinsel Davranış kavramının 7 öğrenme hedefinden 6'sının karşılığı bulunamamıştır (*örneğin 'İyi dokunma' ve 'kötü dokunmayı' tarif edebilme (bilgi)*). Bunu sırasıyla; Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (12 öğrenme hedefinin 11'i) (*örneğin Tüm çocukların istenmesi bakım görmesi ve sevilmesi gerektiğini ifade edebilme (tutum)*), İnsan Bedeni ve Gelişimi (17 öğrenme hedefinin 10'u) (*örneğin Engelli bireyler dahil olmak üzere herkesin bedeninin saygı duyulmayı hak ettiğini kavrayabilme (tutum)*), Sağlık ve İyi Olma Becerileri (26 öğrenme hedefinin 10'u) (*örneğin Ebeveyn/veliler veya güven duyulan yetişkinler ile çocuklar arasındaki, arkadaşlar arasındaki ve diğer bireylerle olan ilişkilerin sağlıklı olmasının faydalarını sayabilme (bilgi)*) ile Toplumsal Cinsiyeti Anlamak (12 öğrenme hedefinin 4'ü) (*örneğin Kendi evinde, okulunda ve yaşadığı toplulukta, cinsiyetler arasındaki ilişkileri daha adil ve eşitlikçi hale getirmenin yollarını tanımlayabilme (bilgi)*) kavramları izlemektedir. Bu kavramların öğrenme hedefleri yaklaşık %33 ila %92 oranlarında öğretim programları kazanımlarında karşılıkları bulunamamıştır.

Teknik Rehber'de 9-12 yaş için yer alan öğrenme hedeflerinden öğretim programlarında karşılığı bulunamayan öğrenme hedeflerinin kavram alanlarına göre dağılımı incelendiğinde; Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı kavramının 37 öğrenme hedefinden 36'sının karşılığı bulunamamıştır (*örneğin Erken yaşta ve istenmeyen bir gebeliğin, sağlık ve sosyal durum açısından olumsuz sonuçlarının olabileceğini fark edebilme (tutum)*). Bunu sırasıyla; Cinsellik ve Cinsel Davranış (14 öğrenme hedefinin 11'i) (*örneğin Ergenlik döneminde, kız ve oğlan çocuklarının cinsel çekim ve uyarılma karşısındaki tepkilerinin daha fazla farkında olmaya başladığını anlatabilme (bilgi)*), Şiddet ve Şiddetten Korunma (20 öğrenme hedefinin 11'i), Toplumsal Cinsiyeti Anlamak (24 öğrenme hedefinin 12'si) (*örneğin Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin; ailelerde, arkadaşlıklarda, topluluklarda ve toplumdaki güç; dengesizlikleri ile ne şekilde ilişkili olduğunu tarif edebilme (bilgi)*) ve Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik (15 öğrenme hedefinin 8'i) (*örneğin Cinsellikle ve herkesin insan haklarıyla ilgili çeşitli pratiklere saygılı bir tutum sergileyebilme (beceri)*) kavramları izlemektedir. Bu kavramların öğrenme hedefleri yaklaşık %50 ila %79 oranlarında öğretim programları kazanımlarında karşılıkları bulunamamıştır.

Teknik Rehber'de 12-15 yaş için yer alan öğrenme hedeflerinden öğretim programlarında karşılığı bulunamayan öğrenme hedeflerinin kavram alanlarına göre dağılımı incelendiğinde; Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı kavramının 35 öğrenme hedefinden 32'sinin karşılığı bulunamamıştır (*örneğin HIV nedeniyle insanlara ayrımcılık yapmanın yasadışı olduğu sonucuna varabilme (bilgi)*). Bunu sırasıyla; Cinsellik ve Cinsel Davranış (23 öğrenme hedefinin 20'si) (*örneğin Cinsel davranışlarla ilgili riskleri en aza indirebilmek ve yaşam planlarını desteklemek üzere yapılabilecek tercihleri açıklayabilme (bilgi)*), Şiddet ve Şiddetten Korunma (18 öğrenme hedefinin 13'ü) (*örneğin Cinsel içerikli görsellerin, küçük yaştakilerin göndermesi, edinmesi, satın alması veya muhafaza etmesinin yasa dışı olabileceği durumların ayırdında olabilme (bilgi)*), Toplumsal Cinsiyeti Anlamak (25 öğrenme hedefinin 14'ü) (*örneğin Zararlı toplumsal cinsiyet rolleri ve toplumsal cinsiyet kalıp*

yargılarının ilişkiler üzerindeki etkilerinin farkında olabilme (tutum)) ve Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik (14 öğrenme hedefinin 6'sı) (örneğin Toplumda cinsel davranışları etkileyen sosyal ve kültürel normları ve bunların zamanla nasıl değişebildiğini irdeleyebilme (bilgi)) kavramları izlemektedir. Bu kavramların öğrenme hedefleri yaklaşık %43 ila %87 oranlarında öğretim programları kazanımlarında karşılıkları bulunamamıştır.

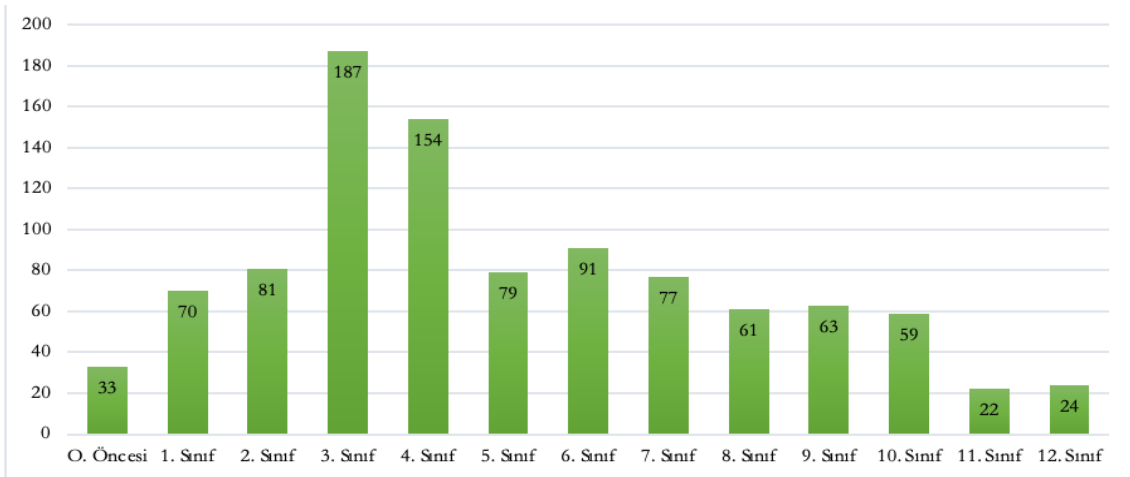
Teknik Rehberde 15-18+ yaş grubu için yer alan öğrenme hedeflerinden öğretim programlarında karşılığı bulunamayan öğrenme hedeflerinin sayısı tüm kavramlar için oldukça fazladır. Bu kavramların öğrenme hedefleri yaklaşık %55 ila %97 oranlarında öğretim programları kazanımlarında karşılıkları bulunamamıştır. Özellikle Cinsellik ve Cinsel davranış temek kavramı altındaki öğrenme hedeflerinin karşılık bulma oranı oldukça düşük olmuştur. Bu temel kavram altında ilişkili bulunamayan öğrenme hedeflerinin ise fiziksel haz, duyguları tanıma, anlama ve güvenli davranış konularında olduğu görülmektedir.

Teknik Rehber'in Temel Kavramlarının Öğrenme Hedefleriyle İlişkilendirilen MEB Kazanımlarının Sınıf Düzeyine Göre Dağılımı

Teknik Rehber'deki temel kavramların öğrenme hedefleriyle ilişkilendirilen MEB kazanımlarının sınıf düzeyine göre dağılımı Grafik 5'te verilmiştir.

Grafik 5

Teknik Rehber'deki Temel Kavramların Öğrenme Hedefleriyle İlişkilendirilen MEB Kazanımlarının Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

Teknik Rehber'deki temel kavramların öğrenme hedefleri en fazla 3. ve 4. sınıf düzeylerindeki MEB öğretim programı kazanımlarıyla ilişkilendirilmiştir. Bunu sırasıyla 6., 2. ve 5. sınıf düzeyleri izlemiş ve en az ilişkilendirme 11-12. sınıf düzeylerinde olmuştur. Teknik Rehber'deki öğrenme hedeflerinin sınıf düzeylerindeki kazanımlara dağılımı düzenli olmamış ya da sınıf düzeyleri arttıkça ilişkilendirilen kazanımlarda da bir artış gözlenmemiştir. 3. sınıf düzeyinde öğrenme hedeflerinin karşılık bulduğu kazanımlar özellikle Sınıf Rehberlik Programı ile Hayat Bilgisi dersi öğretim programında yer almıştır. 4. sınıf düzeyinde ise yine Sınıf Rehberlik Programı, ayrıca Sosyal Bilgiler ve

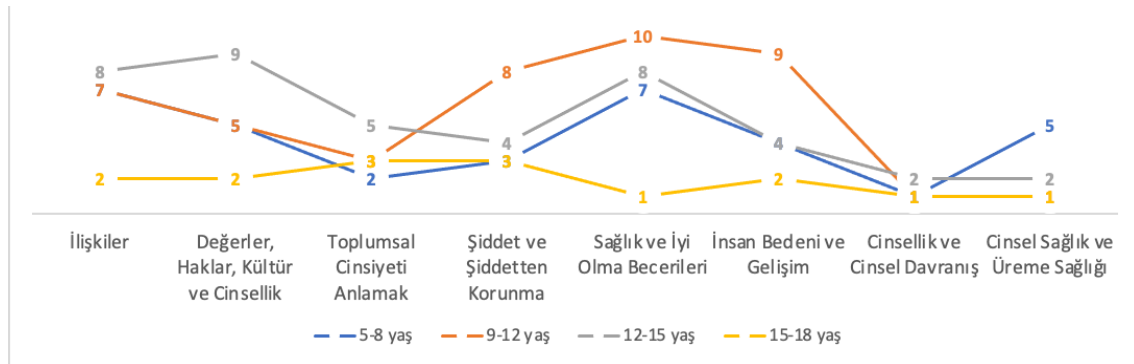
Türkçe dersleri öğretim programları kazanımlarında öğrenme hedefleri daha çok karşılık bulmuştur.

Teknik Rehber'deki Temel Kavramların Öğrenme Hedeflerinin İlişkilendirildiği MEB Ders Sayılarının Yaş Gruplarına ve Temel Kavramlara Göre Dağılımı

Teknik Rehber'deki temel kavramların tüm yaş gruplarına ait öğrenme hedefleriyle ilişkilendirilen MEB ders sayıları Grafik 6'da verilmiştir. Ayrıca Teknik Rehber'deki öğrenme hedefleriyle en fazla ve en az ilişkilendirilen derslerin kazanımlarından örnekler sunulmuştur.

Grafik 6

Teknik Rehber'deki Temel Kavramların Öğrenme Hedeflerinin İlişkilendirildiği MEB Ders Sayılarının Yaş Gruplarına ve Temel Kavramlara Göre Dağılımı

5-8 yaş grubunda Teknik Rehber'deki temel kavramların öğrenme hedeflerinin ilişkilendirildiği MEB dersleri incelendiğinde; İlişkiler temel kavramı en fazla Hayat Bilgisi (MEB kazanım örneği "HB.3.1.3. Arkadaşlarının davranışlarının kendisini nasıl etkilediğini fark eder."), Sınıf Rehberlik Programı (MEB kazanım örneği "R.2.6. Sosyal ilişkilerinde nezaket ifadeleri kullanır.") derslerinin kazanımlarıyla daha sonra Okul Öncesi Eğitim programı, Yabancı Dil (İngilizce), Görsel Sanatlar, Türkçe, Beden Eğitimi ve Oyun dersleri; Sağlık ve İyi Olma Becerileri temel kavramı en fazla Sınıf Rehberlik Programı (MEB kazanım örneği "R.3.27 Gerektiğinde "Hayır!" der."), Türkçe (MEB kazanım örneği "T.2.2.4. Konuşma stratejilerini uygular.") derslerinin kazanımlarıyla daha sonra Hayat Bilgisi, Okul Öncesi Eğitim programı, Müzik, Beden Eğitimi ve Oyun, Görsel Sanatlar dersleri olarak toplamda yedi dersin kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Ancak, Toplumsal Cinsiyeti Anlamak temel kavramı; sadece Sınıf Rehberlik Programı (MEB kazanım örneği "R.3.25. Kişisel bağımsızlığına katkı sağlayan davranışları fark eder.") ve Hayat Bilgisi dersi (MEB kazanım örneği "HB.3.4.5. Güvenliğini tehdit eden bir kişi olduğunda ne yapacağını ve kimlerden yardım isteyebileceğini açıklar.") ile Cinsellik ve Cinsel Davranış temel kavramı ise yine sadece Sınıf Rehberlik Programı (MEB kazanım örneği "R.3.25. Kişisel bağımsızlığına katkı sağlayan davranışları fark eder.") ilişkilendirilmiştir.

9-12 yaş grubunda Teknik Rehber'in temel kavramlarının öğrenme hedefleriyle ilişkilendirilen MEB dersleri incelendiğinde; Sağlık ve İyi Olma Becerileri temel kavramına ait öğrenme hedefleri en fazla Sınıf Rehberlik

Programı (MEB kazanım örneği “R.7.23 Zorbalıkla baş etme yollarını kullanır.”), Türkçe (MEB kazanım örneği “T.6.3.32. Medya metinlerini değerlendirir.”) derslerinin kazanımlarıyla daha sonra Sosyal Bilgiler, Görsel Sanatlar, Müzik, Beden Eğitimi ve Spor, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Bilişim Teknolojileri ve Yazılım, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi, Trafik Güvenliği dersleri (toplam 10 ders) ile İnsan Bedeni ve Gelişim temel kavramına ait öğrenme hedefleri en fazla Sınıf Rehberlik Programı (MEB kazanım örneği “R.5.28 Büyüme ve gelişme sürecinde bireysel farklılıklar olduğunu bilir.”), Fen Bilimleri (MEB kazanım örneği “F.6.6.1.3. Çocukluktan ergenliğe geçişte oluşan bedensel ve ruhsal değişimleri açıklar.”) derslerinin kazanımlarıyla daha sonra Görsel Sanatlar, Sosyal Bilgiler, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi, Yabancı Dil (İngilizce), Beden Eğitimi ve Spor, Müzik derslerinin (toplam 9 ders) kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Cinsellik ve Cinsel Davranış (MEB kazanım örneği “R.6.9. Duygularını uygun biçimde ifade etme alışkanlığı kazanır.”) ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (MEB kazanım örneği “R.6.22. Kişisel hakların korunması ve kişisel güvenliğin sağlanması için yönergeleri izler.”) temel kavramlarına ait öğrenme hedefleri sadece bir programın (SRP) kazanımları ile ilişkilendirilebilmiştir.

12-15 yaş grubunda Teknik Rehber’in temel kavramlarının öğrenme hedefleriyle ilişkilendirilen MEB öğretim programlarının kazanımlarının ait olduğu derslere göre dağılımı incelendiğinde Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik temel kavramına ait öğrenme hedefleri en fazla T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (MEB kazanım örneği “İTA8.4.3. Hukuk alanında meydana gelen gelişmelerin toplumsal hayata yansımalarını kavrar.”), Sınıf Rehberlik Programı (MEB kazanım örneği “R.10.34. Kişisel hakların korunması ve kişisel güvenliğin sağlanması için yönergeleri izlemeyi alışkanlık hâline getirir.”) ardından Tarih, Yabancı Dil (İngilizce), Görsel Sanatlar, Müzik, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Beden Eğitimi ve Spor, Türkçe dersleri (toplam 9 ders) kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. İlişkiler temel kavramının öğrenme hedefleri en fazla Sınıf Rehberlik Programı (MEB kazanım örneği “R.8.22. Akran baskısıyla baş etmede uygun yolları kullanır.”), Yabancı Dil (İngilizce) (MEB kazanım örneği “E10.6.S2. Students will be able to talk about household chores they are responsible for.”) derslerinin kazanımlarıyla ardından Müzik, T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük, Sağlık Bilgisi ve Trafik Kültürü, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Görsel Sanatlar, Beden Eğitimi ve Spor dersleri kazanımlarıyla; Sağlık ve İyi Olma Becerileri temel kavramlarına ait öğrenme hedefleri en fazla Türk Dili ve Edebiyatı (MEB kazanım örneği “EDE.C1.1. İletişim sürecini oluşturan öğeleri ve iletişimde dilin önemini belirler.”), Sınıf Rehberlik Programı (MEB kazanım örneği “R.10.4. Yaşamındaki karar verme sürecini etkileyen faktörleri açıklar.”) dersleri kazanımlarıyla ardından Türkçe, Görsel Sanatlar, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Sağlık Bilgisi ve Trafik Kültürü, Müzik, Yabancı Dil (İngilizce) dersleri olarak toplamda sekizer farklı dersin kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Cinsellik ve Cinsel Davranış ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı temel kavramına ait öğrenme hedefleri Sınıf Rehberlik Programı (MEB kazanım örneği “R.9.29. Kişisel güvenliği için “Hayır!” demeyi alışkanlık hâline getirir.”) ve Sağlık Bilgisi ve Trafik Kültürü (MEB kazanım örneği “SB9.1.1.8. Bulaşıcı enfeksiyonlardan korunma yollarını açıklar.”) olmak üzere ikişer dersin kazanımları ile ilişkilendirilmiştir.

15-18+ yaş grubunda Teknik Rehber'in temel kavramların öğrenme hedefleriyle ilişkilendirilen MEB öğretim programları kazanımlarının ait olduğu derslere göre dağılımı incelendiğinde Toplumsal Cinsiyeti Anlamak temel kavramına ait öğrenme hedefleri en fazla Yabancı Dil (İngilizce) (MEB kazanım örneği "E12.3.R1. Students will be able to find the supporting ideas in a text about good practices on human rights around the World.") dersinin kazanımlarıyla ardından T.C. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi ve Sınıf Rehberlik Programı (MEB kazanım örneği "R.12.13. Adil olmayı güçlendirmek için "hak savunuculuğu" yapar.") derslerinin kazanımlarıyla; Şiddet ve Şiddetten Korunma temel kavramına ait öğrenme hedefleri en fazla Sınıf Rehberlik Programı (MEB kazanım örneği "R.12.13. Adil olmayı güçlendirmek için "hak savunuculuğu" yapar."), Türk Dili ve Edebiyatı (MEB kazanım örneği "C.2.8. Dinlediği konuşmada öne sürülen düşüncelerin dayanaklarının geçerliliği sorgular.") derslerinin kazanımları ile Yabancı Dil (İngilizce) dersinin kazanımları olmak üzere toplamda üç dersin kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Sağlık ve İyi Olma Becerileri (MEB kazanımı "R.11.26. Kararlarında aile ve akranlarının etkilerini değerlendirir."), Cinsellik ve Cinsel Davranış (MEB kazanımı "R.11.19. İyi oluşu ile duyguları arasında bağ kurar.") ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı (MEB kazanım örneği "R.12.13. Adil olmayı güçlendirmek için "hak savunuculuğu" yapar.") temel kavramlarına ait öğrenme hedefleri sadece bir programın (Sınıf Rehberlik Programı) kazanımları ile ilişkilendirilmiştir. Tüm yaş gruplarında yer alan öğrenme hedefleri ortak olarak en çok Sınıf Rehberlik Programı kazanımlarında karşılık bulmuştur. Yine tüm yaş grupları arasında en fazla dersle ilişkilendirilen öğrenme hedefleri, 9-12 yaş grubunda Sağlık ve İyi Olma Becerileri (10 ders) ile İnsan Bedeni ve Gelişim (9 ders); 12-15 yaş grubunda da Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik (9 ders) temel kavramlarında yer almıştır.

Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Türkiye'de okul öncesinden 12. sınıfa kadar örgün eğitim kurumlarında uygulanan resmi öğretim programlarının UNESCO (2018)'nin hazırladığı 'Cinsellik Eğitimi Üzerine Uluslararası Teknik Rehber'e göre analiz edildiği bu araştırmada, bu rehberdeki temel kavramların öğrenme hedefleri en fazla 3. ve 4. sınıf düzeylerindeki MEB öğretim programı kazanımlarıyla ilişkilendirilmiştir. En az ilişkilendirme ise 11-12. sınıf düzeylerinde olmuştur. Sınıf düzeyleri göz önünde bulundurularak yapılan analizlere göre, Teknik Rehber'deki öğrenme hedeflerinin sınıf düzeylerindeki kazanımlara dağılımı düzenli olmamış ya da sınıf düzeyleri arttıkça ilişkilendirilen kazanımlarda da bir artış gözlenmemiştir. Özellikle 12-15 ile 15-18+ yaş gruplarındaki öğrenme hedeflerinin, öğretim programları kazanımlarında tam karşılık bulma durumu diğer yaş gruplarına göre giderek azalmış, dolayısıyla yine bu yaş gruplarında öğrenme hedefleriyle ilişkilendirilemeyen kazanım sayısı, diğer yaş gruplarına göre daha fazla olmuştur.

Teknik Rehber'deki öğrenme hedefleri ayrıntılı olarak incelendiğinde, 5-8 ve 9-12 yaş gruplarındaki öğrenme hedeflerinin daha çok günlük hayatta kullanılan becerilere dönük olduğu görülürken, 12-15 ve 15-18+ yaş gruplarında hedeflerin daha çok cinsel ilişkiler, cinsel sağlık ve üreme sağlığı ile ilgili olduğu görülmektedir. Bu durum da okullarda uygulanan programlar ile Teknik Rehber'deki öğrenme hedeflerinin ilişkilendirmesini güçleştirmiştir. Daha

önce Bıkmaz ve Güler (2007) tarafından yapılan çalışmada da sınıf düzeyleri ilerledikçe cinsel sağlıkla ilgili konuların programlardaki karşılığının azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, 12-15 ile 15-18+ yaş gruplarının ergenlik döneminde olması, fiziksel gelişme ve ergenlikle birlikte cinsel dürtülerin artması (Senemoğlu, 2020) ve bu nedenlerle cinsellik eğitimi açısından da gelişmeye ihtiyaç duyulan bir dönemde olmalarına rağmen, öğretim programlarında bu yaş gruplarının gelişim özellikleri açısından da ihtiyaçlarının karşılanamadığı belirtilebilir. Diğer taraftan, McKay (2000)'in de belirttiği gibi cinsellik eğitiminde aileden sonra okul da önemli bir role sahiptir. Ayrıca kapsamlı cinsellik eğitimi, ergenlerin gelişim sürecine katkı sağlayabileceği gibi bu süreçte karşılaşılabilecekleri cinsel sağlık problemlerinin önlenmesini de destekleyecektir.

Cinsellik ve Cinsel Davranış ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı kavramları öğrenme hedeflerinin programlardaki kazanımlarda karşılık bulma durumu her yaş grubu için en az karşılık bulunabilen kavramlarken özellikle 15-18+ yaş grubunda diğer yaş gruplarına göre daha da az karşılık bulmuştur. Lise öğrencileriyle yapılan araştırmalarda (Esgin, 2000; Smith ve diğerleri, 1989; Topbaş ve diğerleri, 2003; akt. Bulut ve Gölbaşı, 2009) da ergenlerin gebelikten korunma, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, aile planlaması, adet görme ve gebelik konularında bilgilerini yetersiz buldukları belirlenmiştir. Oysaki, ortaokul/lise dönemi özellikle kızların cinsel gelişim açısından olgunlaştığı ve her iki cinsiyette de cinsellikle ilgili ilk adım olan flört, dokunma ve öpme gibi davranışların gözlenebileceği bir dönemdir (WHO, 2010). Özcebe vd. (2007) tarafından yapılan araştırmada da gençlerin, hem kadın hem de erkek üreme organları ve fizyolojisi hakkında bilgilerinin yetersiz olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, gençlerin CYBE'yi sadece duyduklarını ancak belirtileri konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları tespit edilmiştir. Bu nedenle, çalışmada gençlerin üreme sağlığı ve cinsel sağlık konusunda yaşamlarını sağlıklı yönlendirebilmeleri için gerekli bilgilere ve eğitim programlarına erişme gereksinimleri olduğu sonucuna varılmıştır. Bu sonuç doğrultusunda, üreme sağlığı ve cinsel sağlık konularında bilgilendirmenin erken çocukluk döneminde başlatılması ve özellikle örgün eğitim programında yer alması önerilmiştir.

Bu araştırmada, Cinsellik ve Cinsel Davranış ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı kavramlarına yeteri kadar yer verilmemiş olduğu gibi Toplumsal Cinsiyeti Anlamak kavramı öğrenme hedeflerinin de bir yaş grubu dışında (9-12 yaş grubu) yine hiçbir yaş grubunda öğretim programlarının kazanımlarında karşılığı bulunamamıştır. Alanyazında yer alan ve çocuk kitaplarını inceleyen çalışmalarda, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçecek kazanımların öğretim programlarında karşılığının yeterince bulunamadığı gibi içeriği oluştururken kullanılabilecek bu materyallerde de toplumsal cinsiyet rolleri ve kalıp yargıların yansıtıldığını ortaya koymaktadır (örn: Dilek, 2014; Helvacıoğlu, 1996; Kocaman ve Acar-Erdol, 2023). Yine toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin Türkiye'de kadınların işgücüne katılımı oranı, yüksek insani gelişme (%54) ve çok yüksek insani gelişme (%52) ülke gruplarında gözlenen ortalama oranlar ile karşılaştırıldığında %34 ile oldukça düşüktür. Türkiye'deki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri, COVID-19 küresel salgını koşullarında Türkiye'de ve dünyada gelişen ekonomik kriz kapsamında daha da artmıştır. Okullaşma oranlarında ise yıllar içindeki artışa rağmen, hem ilköğretim hem de

ortaöğretim düzeyinde okuldan ayrılmış olan önemli bir çocuk nüfusu vardır. Türkiye’de cinsiyetler arasında çok fazla fark olmamasına rağmen bölge bazında toplumsal cinsiyet eşitsizliği devam etmektedir (CEİD ve UNDP, 2022). OECD ve ILO (2019) raporuna göre, Türkiye’deki kadınlarda işgücüne katılım oranı 2012 yılında %32 iken 2018’de %38’e yükselerek dünya çapında bu konuda ilerleme kaydeden ikinci ülke olmuştur. Her ne kadar Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önüne geçilmek amacıyla MEB tarafından gerçekleştirilen ETCEP (Eğitimde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Projesi) gibi projelere rastlansa da bu proje de bir durum değerlendirmesi ve ihtiyaç analizi olarak kalmış, okullarda uygulamaya geçilememiştir. Oysaki raporun önerileri arasında “Öğretmen adaylarının sınıf içindeki kendi davranışlarının toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesine nasıl katkıda bulunduğu konusunda farkındalık geliştirmeleri için Eğitim Fakülteleri’nin programlarında cinsel eğitim, toplumsal cinsiyet eşitliği konularının detaylı olarak yer almasını sağlamak üzere YÖK ile işbirliği yapılmalı, gerekirse ayrı bir ders (ler) açılmalıdır.” önerisi de yer almıştır (Engin-Demir ve diğerleri, 2016, s. 11). Bu bağlamda, MEB öğretim programlarındaki kazanımların toplumsal cinsiyete duyarlı hale getirilebilmesi önerildiği gibi öğretmenlerin de bu programları daha etkili uygulayabilmeleri açısından öğretmen adaylarının geliştirilmiş olan Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Programlarından (örn: Acar-Erdol, 2017) eğitim almaları da önerilmiştir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ile ilgili uluslararası raporlar ve Türkiye’nin durumu incelendiğinde, Teknik Rehber’de yer alan ancak incelenen programlarda neredeyse hiç karşılığı bulunamayan Toplumsal Cinsiyeti Anlamak kavramının tüm yaş grupları için MEB programlarında yer verilmesinin, son yıllarda gerileyen toplumsal cinsiyet eşitsizliği için alınabilecek önlemler arasında olduğu düşünülmektedir.

Diğer taraftan, karşılığı bulunamayan temel kavramlara kıyasla daha çok karşılık bulabilen temel kavramlar (örn: ilişkiler ve Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik) incelendiğinde, daha genel konulara ait kavramlar oldukları görülmektedir. Örneğin, Değerler, Haklar ve Kültür konuları Hayat Bilgisi dersinin temel çıkış noktası ile örtüşmekte olduğu için bu konulara ilişkin öğrenme hedefleri ile kazanımlar arasında ilişki kurmak mümkün olmuştur. Ancak, aynı temel kavram altında yer alan Cinsellik konusuna ilişkin öğrenme hedefleriyle örtüşen kazanım bulmak mümkün olmamıştır.

Yaş gruplarına göre Teknik Rehber’deki temel kavramların öğrenme hedeflerinin ilişkilendirildiği MEB ders sayıları incelendiğinde; 5-8 yaş grubunda derslerle en çok ilişkilendirilen öğrenme hedefleri ilişkiler (7 ders) ile Sağlık ve İyi Olma (7 ders) kavramları kapsamında yer almıştır. 9-12 yaş grubunda en çok dersle ilişkilendirilen öğrenme hedefleri Sağlık ve İyi Olma Becerileri (10 ders); 12-15 yaş grubunda en çok ders ile ilişkilendirilen öğrenme hedefleri Değerler, Haklar, Kültür ve Cinsellik (9 ders) temel kavramlarında yer almıştır. 15-18+ yaş grubunda ise en çok dersle ilişkilendirilen öğrenme hedefleri Toplumsal Cinsiyeti Anlamak (3 ders) ile Şiddet ve Şiddetten Korunma (3 ders) temel kavramlarında yer almıştır. Tüm yaş gruplarında yer alan öğrenme hedefleri ortak olarak en çok Sınıf Rehberlik Programı kazanımlarında karşılık bulmuştur; ancak okul öncesinden ortaöğretim kademesinin sonuna kadar haftalık ders çizelgelerinde bu programın uygulanması için ayrılmış bir ders saati bulunmamaktadır (MEB, 2022).

Dünyada her yıl yaklaşık 15 milyondan fazla ergenin gebe kaldığı, her yıl güvenli olmayan kürtajların %40'ını ve güvenli olmayan 20 milyon düşük vakasının %25'ini 15-19 yaş grubundaki kadınların oluşturduğu belirlenmiştir. Yine dünyada her yıl yeni ortaya çıkan HIV enfeksiyon vakasının yaklaşık yarısını 10-24 yaş grubu gençler oluşturmaktadır (UNESCO, 2015, Akın, 2007; akt. Gürsoy ve Özerdoğan, 2017). Bu veriler, cinsel sağlıkla ilgili güvenilir kaynaklardan bilgi edinmenin ve bu konuda eğitimin önemini göstermesine rağmen Eroğlu ve Gölbaşı (2005) ile Bulut ve Gölbaşı (2009)'nın yaptıkları çalışmada ergen kız öğrencilerin cinsellikle ilgili ilk bilgilerini aldıkları kaynaklar arasında ilk üç sırada arkadaş, kitap/gazete/dergi ve annenin yer aldığı belirlenmiştir. Öğrencilerin okul ve öğretmeni kaynak olarak ilk sıralarda belirtmemeleri dikkat çekicidir. Oysa Kaya vd. (2007)'nin öğrencilerle yaptıkları çalışmada, öğrencilerin %96.5'inin cinsel sağlık eğitimi almak istedikleri ve bu eğitimin de uzmanlar tarafından verilmesini tercih ettikleri belirlenmiştir. Gelişmiş ülkelerin pek çoğunda zorunlu olmasa da cinsel eğitim okullarda verilmektedir (Çalışandemir ve diğerleri, 2008). Okullardaki kapsamlı cinsellik eğitimi ile cinsel sağlık ve üreme sağlığı konularında öğrencilere bilgi ve yaşam becerileri kazandırılmakta; onların cinsel sağlık ile ilgili olumlu tutum ve davranış oluşturmalarına yardımcı olunmaktadır (UNESCO, 2009a; Reyhanioğlu, 2010).

Bu araştırmada, Türkiye'de uygulanmakta olan ve analiz edilen öğretim programları ve elde edilen sonuçlar doğrultusunda, okul öncesinden 12. sınıfın sonuna kadar tüm programlarda, çocuk ve ergenlerin gelişim özellikleri ve cinsel sağlık ile ilgili ihtiyaçları doğrultusunda, sınıf düzeyleri ve dersler açısından dengeli biçimde kapsamlı cinsellik eğitimi hedeflerine ve konularına yer verilmesi önerilmektedir. Çayır ve Kızılkaya-Beji'nin (2015) de belirtmiş olduğu gibi kapsamlı cinsellik eğitimi doğumdan başlayarak ömür boyu sürmesi gereken bir süreçtir. Bu nedenle, ailede başlayan bu eğitimin yaşa uygun olarak okullarda verilecek formal eğitim ile devam etmesi gerekmektedir. Ayrıca öğretim programlarında özellikle diğer kavramlara göre geri planda kalan Toplumsal Cinsiyeti Anlamak, Cinsellik ve Cinsel Davranış ile Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı kavramlarının güçlendirilmesi önerilmektedir. Analiz kapsamında olan tüm programlar arasında Teknik Rehber'deki öğrenme hedefleriyle en çok ilişkilendirilen program Sınıf Rehberlik Programı olmuştur. Sınıf Rehberlik Programı'ndan öğrencilere cinsellik eğitimiyle ilgili hedefleri kazandırmakta da yararlanılabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, Sınıf Rehberlik Programı için tüm sınıf düzeylerinde haftalık ders çizelgesinde daha fazla zaman ayrılması önerilmektedir.

Bu araştırma, doküman incelemesine dayalı bir çalışmadır. Bu konuda yapılması düşünülen araştırmalar için doküman incelemesinin yanı sıra cinsellik eğitiminden doğrudan etkilenen öğrenciler ve bu eğitimi gerçekleştiren öğretmenlerle görüşmeler yapılması, böylece konuya ilişkin derinlemesine verilerin elde edilmesi önerilmektedir. Ayrıca konuya ilişkin ülke çapında genelleme yapmaya imkân verecek öğrenci, öğretmen ve ailelerin katılımıyla araştırmalar yapılması önerilmektedir.

Etik Kurul İzin Bilgisi: Bu araştırmada veriler dokümanlardan elde edilmiş, insanlardan ya da hayvanlardan toplanmamış olduğu için etik kurul iznine gerek duyulmamaktadır.

Yazar Çıkar Çatışması Bilgisi: Yazarların beyan edeceği bir çıkar çatışması yoktur.

Yazar Katkısı: Yazarlar çalışmanın her bir aşamasında ortaklaşarak çalışmışlardır.

Kaynakça

- Acar-Erdol, T. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Programının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi). Yöktez.
- Bıkmaz-Hazir, F. ve Guler, D. S. (2007). An evaluation of health and sexuality education in Turkish elementary school curricula. *Sex Education*, 7(3), 277–292. <https://doi.org/10.1080/14681810701448093>
- Bulut, F. ve Gölbaşı, Z. (2009). Adolesan kızların cinsellikle ilgili konularda anneleri ile olan iletişimlerinin değerlendirilmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(1), 27–36. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/91107/adolesan-kizlarin-cinsellikle-ilgili-konularda-anneleri-ile-olan-iletisimlerinin-degerlendirilmesi>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40. <https://doi.org/10.3316/qrj0902027>
- Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye Ofisi (2022). Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği performansı 2000-2019: UNDP toplumsal cinsiyet eşitliği endeksleri analizi. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/UNDP-TR-TURKEY-GENDER-EQUALITY-PERFORMANCE-TR.pdf>
- Criniti, S., Andelloux, M., Woodland, M. B., Montgomery, O. C., & Hartmann, S. U. (2014). The state of sexual health education in US medicine. *American Journal of Sexuality Education*, 9(1), 65-80. <https://doi.org/10.1080/15546128.2013.854007>
- Çalışandemir, F., Bencik, S. ve Artan, İ. (2008). Çocukların cinsel eğitimi: Geçmişten günümüze bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 14-27. <https://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/627>
- Çok, F. (2003). *Ergenlerin cinsel eğitimi: Bir program denemesi*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Çayır, G. ve Kızılkaya Beji, N. (2015). Cinsel sağlık eğitimi (Derleme). *Androloji Bülteni*, 17(62), 231-240. <https://www.androlojibulten.org/jvi.aspx?pdire=androloji&plng=tur&un=AND-22043>
- Dilek, A. (2014). 4-6 yaş çocuk öykülerindeki kadın kahramanların mesleksel analizi. *Journal of Qafqaz University- Philology and Pedagogy*, 2(4), 94-102.
- Engin-Demir, C., Kılıç, A. Z., Çalışkan, B., Hanbay-Çakır, E., Güney-Karaman, N. ve Özbek, U. Ş. (2016). Okulların toplumsal cinsiyete duyarlılık açısından

- değerlendirilmesi başlangıç durum değerlendirmesi ve ihtiyaç analizi raporu. <https://doi.org/10.13140/RG.2.1.3640.8727>
- Eroğlu, K. ve Gölbaşı, Z. (2005). Cinsel eğitimde ebeveynlerin yeri: ne yapıyorlar, ne yaşıyorlar?. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 12-21. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunihem/issue/2630/33828>
- Gölbaşı, Z. (2003). Sağlıklı gençlik ve toplum için bir adım: cinsel sağlık eğitimi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 6(6). chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcglclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198172
- Gürsoy, E. ve Gençalp, N. S. (2010). Cinsel sağlık eğitiminin önemi. *Aile ve Toplum: Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 6(23), 29-36. <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/2111/227376>
- Gürsoy, E. ve Özerdoğan, N. (2017). Cinsel sağlık eğitimi: nerede, ne zaman, nasıl? *Türkiye Klinikleri J Obstet Womens Health Dis Nurs-Special Topics*, 3(3), 219-24. <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-cinsel-saglik-egitimi-nerede-ne-zaman-nasil-80214.html>
- Helvacioğlu, F. (1996). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik*. Kaynak Yayınları.
- Kaya, F., Serin, Ö. ve Genç, A. (2007). Eğitim fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin cinsel yaşamlarına ilişkin yaklaşımlarının belirlenmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(6), 441-448. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/71974/>
- Kocaman, E. A. ve Erdol, T. A. (2023). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 6(2), 68-91. <https://dergipark.org.tr/en/pub/eyyad/issue/82268/1338442>
- MEB (2022). İlköğretim kurumları (ilkokul ve ortaokul) haftalık ders çizelgesi, ortaöğretim kurumları haftalık ders çizelgeleri. <https://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7>
- Mckay, A. (2000). Common Questions about Sexual Health Education. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 9(2), 129. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/common-questions-about-sexual-health-education/docview/220810792/se-2?accountid=8319>
- National Guidelines Task Force [NGTS]. (2004). *Guidelines for comprehensive sexuality education: Kindergarten through 12th grade* (3rd Edition). Fulton Press.
- OECD/ILO (2019), Women at Work in G20 countries: Progress and policy action, Paper prepared under Japan's G20 Presidency, www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/--cabinet/documents/publication/wcms_713373.pdf
- Özcebe, H., Ünalın, T., Türkyılmaz, S. ve Coşkun, Y. (2007). Türkiye Gençlerde Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Araştırması. Nüfus Bilim Derneği ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.

- Reyhanoğlu, S. Ö. (2010). *Üreme sağlığı akran eğitimleri projesi kapsamında eğitim almış gençlerin cinsel sağlık/üreme sağlığı hakkındaki bilgi, tutum ve davranışları* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yöktez.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Anı Yayıncılık.
- Sexuality Information and Education Council of the United States [SIECUS]. (1996). Issues and answers. Fact sheet on sexuality education. *SIECUS Report*, 24(6), 1–4. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12348715/>
- Sexuality Information and Education Council of the United States [SIECUS]. (2004). *Guidelines for Comprehensive Sexuality Education. Kindergarten-12th Grade* (3rd Edition).
- United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization [UNESCO]. (2009a). *International Guidelines on Sexuality Education: An evidence informed approach to effective sex, relationships and HIV/STI education*. UNESCO.
- United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization [UNESCO]. (2009b) *International Technical Guidance on Sexuality Education: An Evidence-informed Approach for Schools, Teachers and Health Educators*. UNESCO.
- United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization [UNESCO]. (2018) *International Technical Guidance on Sexuality Education: An Evidence-informed Approach*. (Revised edition) UNESCO.
- United Nations Population Fund [UNFPA]. (2014). UNFPA Operational Guidance for Comprehensive Sexuality Education. United Nations Population Fund. <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA%20Operational%20Guidance%20for%20CSE%20-Final%20WEB%20Version.pdf>
- World Health Organization [WHO]. (2006). *Defining sexual health: report of a technical consultation on sexual health, 28–31 January 2002*. Geneva: WHO Press.
- World Health Organization [WHO]. (2010). *Standards for sexuality education in Europe: A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Cologne: Federal Centre for Health Education.

Analysis of K-12 Curricula in the Context of Comprehensive Sexuality Education*

Fatma BIKMAZ¹, Canay DEMİRHAN İŞCAN², Ece KOÇER³, Metin KARTAL⁴

Abstract

School-based comprehensive sexuality education (CSE) is a key issue which needs to be a part of the curricula at every grade level from pre-school to 12th grade in formal education. However, there is not a specific CSE program in most of the countries like Türkiye. For this reason, this study analyzes the official curricula offered in public schools from pre-school to 12th grade in Türkiye according to the 'International Technical Guidance on Sexuality Education' prepared by UNESCO (2018) in order to determine the areas of education needed in CSE. The study was designed utilizing a descriptive methodology and employing document analysis as the data collecting technique. To do so, a total of 58 official curricula was analyzed by document analysis in this descriptive study. The analyses were conducted via the Analysis Criteria constructed by the researchers. The study's results indicated that the learning objectives for the key concepts of Sexual and Reproductive Health, Sexuality, and Sexual Behavior were largely unaligned with the MoNE curriculum outcomes, and the relevancy between the learning objectives of other key concepts and the MoNE curriculum outcomes diminished as grade levels increased. This study recommends the inclusion of comprehensive sexuality education topics and learning objectives in all curricula from preschool through 12th grade, ensuring a balanced approach across grade levels and subjects. Furthermore, it is recommended to enhance the concepts of Understanding Gender; Sexuality and Sexual Behaviour, and Sexual and Reproductive Health within the curricula, particularly by utilizing the Classroom Guidance Program for this purpose.

Article Details

Research Article

Received

18/04/2024

Accepted

03/12/2024

Key words

Comprehensive sexuality education (CSE), Curriculum analysis, UNESCO international technical guidance on sexuality education

*The study was carried out as part of the UNFPA-funded project titled 'Analysis of Curricula and Textbooks from Preschool to Secondary Education in the Context of Comprehensive Age-appropriate Sexuality Education' (reference number 2021-0028/1).

¹Turkish Education Association, <https://orcid.org/0000-0002-7156-1425>, fatmahazir@gmail.com

²Ankara University, <https://orcid.org/0000-0001-5548-4717>, canay.demirhan@gmail.com

³Ankara University, <https://orcid.org/0000-0002-1442-5988>, ecekocer@gmail.com

⁴Kafkas University, <https://orcid.org/0000-0002-7201-6904>, c.metinkartal@gmail.com

Suggested Citation:

Bikmaz, F., Demirhan-İscan, C., Kocer, E., & Kartal, M. (2025). Analysis of K-12 curricula in the context of comprehensive sexuality education. *Pamukkale University Journal of Education [PUJE]*, 64, 272-301. <https://doi.org/10.9779/pauefd.1470528>

Introduction

Sexuality is one of the most fundamental and comprehensive aspects of human life. When the historical background of the concept is examined, it is easy to find an answer to the question of why it should be addressed comprehensively. When the studies conducted by UNESCO (2009a and 2009b), WHO (2006 and 2010), NGTS (2004) and SIECUS (1996) are examined, the factors, such as globalization, migration and the rapid spread of new media tools, as well as the increase in the rate of cases such as HIV/AIDS cases, unwanted pregnancies, teenage pregnancies, sexually transmitted infections (STIs) and sexual violence, which have increased rapidly since the 1970s, point to the need for a comprehensive re-examination of the concept of sexuality. Moreover, the concept of sexuality includes not only the human body and psychology, but also social, economic, political and cultural dimensions (UNESCO, 2009a). For example, SIECUS (1996) states that the concept of sexuality addresses three different domains, namely (1) cognitive, (2) affective and (3) behavioral, and emphasizes that it contributes to people in the cognitive domain with its socio-cultural, biological, psychological and spiritual dimensions, in the affective domain with dimensions such as emotions, values and attitudes, and in the behavioral domain with dimensions such as communication, decision-making and developing critical thinking skills. WHO (2010), on the other hand, states that *sexuality is the most natural aspect of human development at every stage of human life and that it includes body, psychology and social elements*. When the definitions are examined, it is seen that the concept of sexuality includes a more comprehensive semantic depth by emphasizing its psychological and sociological dimensions beyond its biological function.

Changes in the semantics and definition of the concept of sexuality over time have also changed the scope of sex education. Çok (2003) states that sex education used to have a biologically based understanding focused on reproduction and contraception, but with the developments, it has evolved into an interdisciplinary approach consisting of many topics related to sexuality. Therefore, in addition to personal skills, such as decision-making and responsibility development, communication skills have also found a place in this perspective. In this context, SIECUS defines sexuality education as a lifelong process of acquiring knowledge, forming attitudes, beliefs and values about gender, sexuality, sexual identity, relationships and intimacy (Criniti et al., 2014). In this context, SIECUS (1996) considers sexuality education as a process that develops behaviors, attitudes, values and beliefs in informal learning environments that last throughout a person's life, far beyond seeing sexuality education as a field of learning or subject that should take place in a certain period of any formal education level, and emphasized the need for documents and training programs that will guide educators in sexuality education processes to be provided in schools. Accordingly, different institutions and organizations such as SIECUS (2004),

WHO (2010), UNESCO (2018), etc. prepare 'comprehensive sexuality education guidelines' covering all levels from pre-school to secondary education (K-12) and state that the protection and maintenance of sexual health can only be possible through comprehensive sexuality education (Özcebe 2007; Gendel & Bonner, 1992; as cited in Gürsoy & Gençalp, 2010).

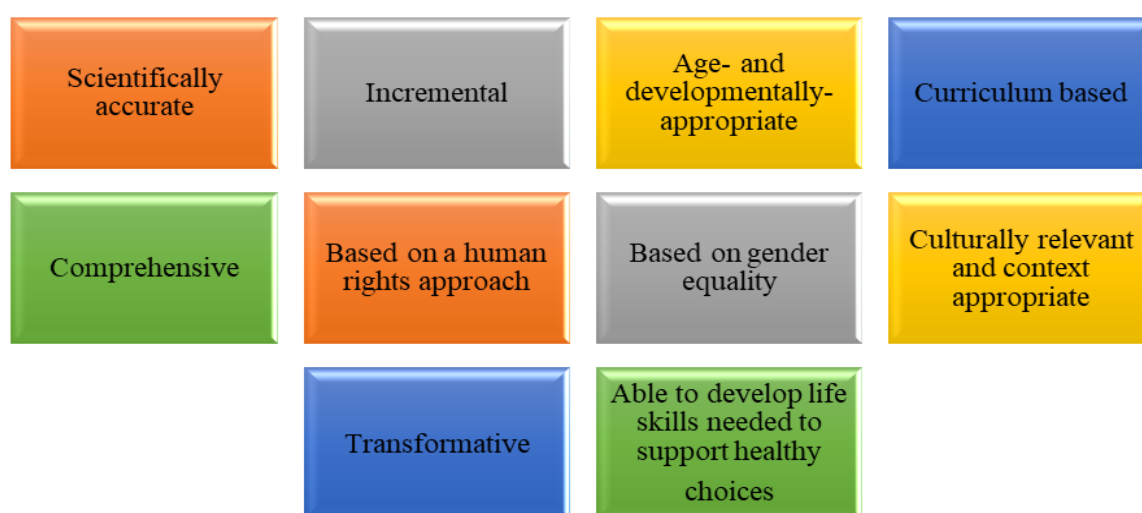
SIECUS (2004) emphasizes that school-based comprehensive sexuality education should be part of the curriculum at every grade level from pre-school to 12th grade, and that such curricula should be appropriate to the age, developmental level and cultural background of students, and respect the diversity of values and beliefs represented in society. In this context, the guide developed by SIECUS (2004) includes six key concepts (Human Development, Relationships, Personal Skills, Sexual Behavior, Sexual Health, and Society and Culture) with sub-concepts (e.g., Families under Relationships concept) and developmental messages divided into four different age levels (early elementary school: 5-8 years; pre-adolescence: 9-12 years; early adolescence: 12-15 years; and adolescence: 15-18 years). The guide prepared by WHO (2010) includes knowledge, skills and attitudes that students should acquire according to age groups (0-4 years; 4-6 years; 6-9 years; 9-12 years; 12-15 years; 15 and above) under eight key topics (Human body and development; Fertility and reproduction; Sexuality; Emotions; Lifestyle and relationships; Sexuality, health and well-being; Sexuality and rights; Social and cultural determinants of sexuality). Similarly, UNESCO (2018) defines comprehensive sexuality education as the structured teaching and learning of the cognitive, emotional, physical and social aspects of sexuality within the scope of an educational program, and aims to provide individuals with the necessary knowledge, skills and values to become aware of their own health, well-being and values, develop respectful social and sexual relationships, reflect on how the choices they make affect their own and others' well-being, and understand and protect their rights throughout their lives. A report published by the UNFPA in 2014 emphasized the need for comprehensive sexuality education to take a rights-based and gender-oriented approach to sexuality education in and out of school. Comprehensive sexuality education is an education based on educational programs that aim to provide children and young people with knowledge, skills, attitudes and values that will enable them to develop a positive perspective on their sexuality in the context of their social and emotional development. A holistic vision of sexuality and sexual behavior that goes beyond the prevention of pregnancy and sexually-transmitted infections has been adopted (UNFPA, 2014). In this regard, UNESCO organized a 'UN Stakeholder Consultation and Advisory Group Meeting on International Technical Guidance on Sexuality Education' on 25-27 October 2016 to revise the 'International Technical Guidance on Sexuality Education', which was developed in 2009 in collaboration with UNAIDS, UNFPA, UNICEF, UNWomen and WHO, in line with current developments and the UN 2030 Sustainable Development Goals, and then the *Guidance*,

which was revised based on the findings, was finalized and published in 2018. With this *Guidance* (UNESCO, 2018), it is aimed to provide a clear and concise understanding of Comprehensive Sexuality Education (CSE); to meet the need for CSE programs by raising awareness of sexual and reproductive health issues affecting young people and children; and to share evidence and research-based *Guidance* to support decision-makers, educators and program developers; to increase the level of preparedness of teachers and educators and the capacity of institutions to deliver quality CSE; and to provide guidance on how to develop relevant, evidence-based, culturally appropriate CSE curricula, teaching and learning materials and programs that are appropriate for the age group and developmental level of students.

The *Guidance* is supported by current evidence and justified by international human rights conventions that emphasize the right of every individual to education and to the enjoyment of the highest attainable standard of health and well-being. To address the world's common concerns and threats (e.g. HIV/AIDS, sexually transmitted diseases, unwanted pregnancies, gender-based violence, etc.), an age-appropriate and comprehensive sexuality education program (UNESCO, 2018) is seen as a way to empower and support children/young people to make free and informed decisions about their sexuality and relationships. In the *Guidance*, the characteristics of comprehensive sexuality education provided in formal or non-formal education settings are presented in Figure 1.

Figure 1

Characteristics of Comprehensive Sexuality Education (UNESCO, 2018; pp. 16-17)

In the context of the characteristics outlined in Figure 1, it is intended to provide children and young people with the knowledge, skills, attitudes

and values required for comprehensive sexuality education. In the *Guidance*, the learning objectives of comprehensive sexuality education are categorized under eight key concepts that are equally important, mutually reinforcing and intended to be taught in combination. These key concepts are (1) Relationships, (2) Values, rights, culture and sexuality, (3) Understanding gender, (4) Violence and staying safe, (5) Skills for health and well-being, (6) The human body and development, (7) Sexuality and sexual behavior, (8) Sexual and reproductive health. These concepts are further subdivided into topics, which in turn are grouped by age group (5-8 years; 9-12 years; 12-15 years; and 15-18+ years) and include key ideas and learning objectives based on knowledge, attitudinal and skill. Learning objectives are also presented in a logically progressive manner. The key concepts, topics and learning objectives in the *Guidance* aim to provide children and young people with the knowledge, attitudes and skills that can empower them to 'recognize their own health, well-being and values; care for the well-being of others affected by their choices; understand and defend their rights; and respect the rights of others' (UNESCO, 2018). On the other hand, it is apparent that institutions and organizations face different problems during the preparation of supporting documents and training programs for educational levels. For example, if sexuality education is to be part of every level of education, then it is necessary to ensure that these documents and education programs are appropriate for the age and developmental characteristics of the students attending the relevant level and that their cultural backgrounds (WHO, 2010; UNESCO, 2009a; NGTS, 2004; SIECUS, 1996) are addressed in a sensitive manner.

In Turkey, it is asserted that certain topics pertaining to sexuality education are incorporated independently into the curricula of various courses at the basic and secondary education; however, these topics linked to reproductive health are significantly restricted in the context of sexual health. It is reported that Turkey lacks a structured sexual health education program aimed at influencing the attitudes and behaviors of children and adolescents on sexual matters (Gölbaşı, 2003). Bıkmaz and Güler (2007) assert that research on sexual health in Turkey predominantly emphasizes information, perceptions, and attitudes toward the subject. Çalışandemir et al., (2008) said that developed nations initiated sexuality education programs long ago, and due to their societal progress, the topics addressed now differ from those in Turkey. In this regard, it is crucial to analyze or formulate national policies in alignment with reports or standards established by internationally recognized organizations to monitor global changes. Between 2014 and 2016, the Ministry of National Education implemented the Enhancement of Gender Equality in Education Project (ETCEP), adhering to the criteria established by UNESCO in 2009 to identify the attributes of gender-sensitive institutions. The data acquired from the project highlights the inadequacy of sexual health education at the secondary and high school levels, emphasizing the necessity for sexuality

education to be implemented in schools through programs developed by field experts (Engin-Demir et al., 2016).

Sexuality is considered as one of the fundamental parts of human life and is also addressed in terms of human rights (UNESCO, 2009a and 2009b). According to WHO (2006), 'Sexual rights' include 'all human rights guaranteed by national laws, international human rights documents and other 'conventions'. In addition, studies conducted by UNESCO (2009a and 2009b), WHO (2006 and 2010), NGTS (2004) and SIECUS (1996) show that the increase in the rate of cases such as sexually transmitted infections (STIs), unwanted pregnancies and sexual violence strengthens the necessity of sexuality education. In addition, with the concept of lifelong learning, SIECUS (1996) emphasized the need for documents and programs to guide educators in sexuality education processes to be given in schools. In this study, it is necessary to determine the existing situation of sexuality education in all official curricula from pre-school to 12th grade in a comprehensive manner. Thus, it was thought that suggestions could be made to the curricula by providing feedback on this issue. In addition, UNESCO (2018) considers an age-appropriate and comprehensive sexuality education program for the common concerns and threats of the world as a method of empowering, supporting and guiding individuals on this issue. Based on these needs and requirements, in this study, by analyzing the official curricula offered in formal education institutions from pre-school to 12th grade in Türkiye according to the 'International Technical *Guidance* on Sexuality Education' prepared by UNESCO (2018), it was aimed to determine the areas of education needed in comprehensive sexuality education, and for this purpose, the following questions were sought:

1. How is the relevancy level of the learning objectives in the *Guidance* with the MoNE outcomes (no-partial-full relevancy) according to age groups?
2. How is the distribution of MoNE outcomes related to the learning objectives in the *Guidance* by grade levels?
3. How is the distribution of the number of MoNE courses relevant to the learning objectives under the eight key concepts in the *Guidance* according to age groups and key concepts?

The collected data from the research questions will allow policymakers and educators to identify deficiencies in formal curricula regarding comprehensive sexuality education and is expected to facilitate the alignment of outcomes with the principles of comprehensive sexuality education.

Method

Research Model

This study was planned in line with the descriptive method. The descriptive method is aimed at revealing the current situation of the problem of

interest and the problem to be investigated. Descriptive research describes a given situation as fully and carefully as possible (Büyüköztürk et al., 2020). In this context, document analysis was used and document reviews cover the analysis of written materials that are targeted and contain information on the fact or facts. Bowen (2009) defines document analysis as a systematic procedure for reviewing or evaluating documents. Document analysis involves the analysis of written materials containing information about the phenomenon or phenomena targeted to be investigated. Within the scope of document analysis, the stages of accessing documents, checking the authenticity of documents, understanding documents, analyzing data and using data (Yıldırım & Şimşek, 2021) were followed. The study initially launched a descriptive analysis of the curricula from the Ministry of National Education (MoNE) from pre-school to 12th grade, followed by quantification of the obtained data. Subsequently, the sections of MoNE textbooks related to the learning objectives outlined in the *Guidance*, as determined by these analyses, were examined. However, this study exclusively presents the findings pertaining to the curriculum dimensions, omitting the results related to the textbooks.

Documents

The official curricula for all compulsory courses were analyzed since there is lack of comprehensive sexuality education programs in schools affiliated to Ministry of National Education (MoNE) in Türkiye. This analysis encompassed preschool and primary school grades 1, 2, and 3 for ages 5-8, primary school grade 4 and secondary school grades 5, 6, and 7 for ages 9-12, secondary school grade 8, and high school grades 9 and 10 for ages 12-15, as well as high school grades 11 and 12 for ages 15-18+ years, taking into account the age groups specified in the *Guidance*. Table 1 presents the official curricula analyzed across all age groups.

Table 1

Curricula in the scope of the analysis

Age Groups	Curricula with relevant outcomes	Curricula with no relevant outcomes
5-8 Years	Preschool education, Turkish Language (Grade 1-3), Life Science (Grade 1-3), Science (Grade 3), Foreign Language (Grade 2-3), Physical Education and Play (Grade 1-3), Visual Arts (Grade 1-3), Music (Grade 1-3), Class Guidance Program (Preschool-Grade 3)	Mathematics (Grade 1-3)
9-12 Years	Turkish Language (Grade 4-7), Science (Grade 4-7), Social Studies (Grade 4-7), Foreign Language (Grade 4-7), Physical Education and	Mathematics (Grade 4-8), Technology and Design (Grade 7-8)

	Games (Grade 4), Physical Education and Sports (Grade 5-7), Visual Arts (Grade 4-7), Music (Grade 4-7), Religious Culture and Moral Knowledge (Grade 4-7), Information Technologies and Software (Grade 5-6), Traffic Safety (Grade 4), Human Rights, Citizenship and Democracy (Grade 4), Class Guidance Program (Grade 4-7)	
12-15 Years	Turkish language (Grade 8), Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution (Grade 8), Religious Culture and Ethics (Grade 8-10), Physical Education and Sports (Grade 8-10), Visual Arts (Grade 8), Music (Grade 8), First Foreign Language (English), Turkish Language and Literature (Grade 9-10), Visual Arts (Grade 9-10), Music (Grade 9-10), Health Knowledge and Traffic Culture (Grade 9-10). Grade, First Foreign Language (English) (Grade 8-10), Turkish Language and Literature (Grade 9-10), Visual Arts (Grade 9-10), Music (Grade 9-10), Health Knowledge and Traffic Culture (Grade 9), Class Guidance Program (Grade 8-9-10)	Science (Grade 8), Mathematics (Grade 8-10), History (Grade 9-10), Geography (Grade 9-10), Physics (Grade 9-10), Chemistry (Grade 9-10), Biology (Grade 9-10), Philosophy (Grade 10), Second Foreign Language (Grade 9-10)
15 -18+ Years	Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution (Grade 12), Turkish Language and Literature (Grade 11-12), First Foreign Language (Grade 11-12), Visual Arts (Grade 11-12), Music (Grade 11-12), Class Guidance Program (Grade 11-12)	Religious Culture and Ethics (Grade 11-12), History (Grade 11), Philosophy (Grade 11), Second Foreign Language (Grade 11-12), Physical Education and Sports (Grade 11-12)

Table 1 reveals that the analysis encompassed 10 curricula for ages 5-8, yet no outcomes aligned with the *Guidance's* learning objectives were identified in the mathematics curriculum. For ages 9-12, 15 curricula were analyzed, but again, no relevant outcomes were found in the Mathematics and Technology and Design curricula. In the case of ages 12-15, 22 curricula were examined, and no outcomes corresponding to the *Guidance's* learning objectives were determined in the Science, Mathematics, History, Geography, Physics, Chemistry, Biology, Philosophy, and Second Foreign

Language curricula. Lastly, for ages 15-18+, 11 curricula were analyzed, with no outcomes related to the *Guidance*'s learning objectives found in the Religious Culture and Ethics, History, Philosophy, Second Foreign Language, and Physical Education and Sports curricula. A total of 58 curricula across all levels were analyzed in the study.

Data Collection Tools

In the study, the *Analysis Criteria List* was first constructed according to the UNESCO (2018) 'International Technical Guidance on Sexuality Education'. In this context, four different analysis criteria lists were prepared according to the eight key concepts (Relationships; Values, Rights, Culture and Sexuality; Understanding Gender; Violence and Staying Safe; Skills for Health and Wellbeing; The Human Body and Development; Sexuality and Sexual Behavior; and Sexual and Reproductive Health) and age ranges (5-8, 9-12, 12-15 and 15-18+ years) specified by the *Guidance*. When the structure of the *Guidance* is examined, it is apparent that the eight key concepts are divided into 2 to 5 topics, and each topic includes key ideas and learning objectives for each age group (Image 1).

Image 1

Key Concept 1: Relationships and An Example for the Structure

Key concept 1: Relationships	1.1 Families
Topics: 1.1 Families 1.2 Friendship, Love and Romantic Relationships 1.3 Tolerance, Inclusion and Respect 1.4 Long-term Commitments and Parenting	Learning objectives (5-8 years) Key idea: There are many different kinds of families that exist around the world Learners will be able to: ▶ describe different kinds of families (e.g. two-parent, single-parent, child-headed; guardian-headed, extended, nuclear, and non-traditional families) (knowledge); ▶ express respect for different kinds of families (attitudinal); ▶ demonstrate ways to show respect for different kinds of families (skill).

For example, under the key concept of Relationships, there are the topics Families; Friendship, Love and Romantic Relationships; Tolerance, Inclusion and Respect; and Long-term Relationships Commitments and Parenting. In the topic of Families, the first main idea for 5-8 years is 'There are many different kinds of families that exist around the world', while the learning objectives of this main idea are 'To describe different kinds of families (e.g. two-parent, single-parent, child-headed; guardian-headed, extended, nuclear, and non-traditional families) (knowledge); to express respect for different kinds of families (attitudinal); to demonstrate ways to

show respect for different kinds of families (skill). The learning objectives are grouped as knowledge, attitudinal (i.e. behaviour), and skills, and are graded according to age and developmentally-appropriate abilities in order to increase the level of cognitive complexity. Knowledge objectives aim to establish a crucial foundation for students; attitudinal (behavioral) objectives facilitate self-awareness, understanding of sexuality, and comprehension of the world; and skills objectives encompass competencies such as communication, active listening, refusal, decision-making, reconciliation, critical thinking, self-awareness, empathy, accessing reliable information and services, coping stigma and discrimination, and advocacy (UNESCO, 2018). Table 2 presents the key concepts, topics, and the quantity of learning objectives categorized by age groups in the *Guidance*.

Table 2

Key Concepts, Topics in the *Guidance* and Number of Learning Objectives by Age Groups

Key Concepts	Topics	Number of Learning Objectives			
		5-8	9-12	12-15	15 -18+
Relationships	1.1. Families				
	1.2. Friendship, Love and Romantic Relations	37	39	36	27
	1.3. Tolerance, Inclusion and Respect				
	1.4. Long-term Commitments and Parenting				
Values, Rights, Culture and Sexuality	2.1. Values and Sexuality				
	2.2. Human Rights and Sexuality	11	15	14	16
	2.3. Culture, Society and Sexuality				
Understanding Gender	3.1. The Social Construction of Gender and Gender Norms	12	24	25	17
	3.2. Gender Equality, Stereotypes and Bias				
	3.3. Gender-Based Violence				
Violence and Staying Safe	4.1. Violence				
	4.2. Consent, Privacy and Bodily Integrity	19	20	18	19
	4.3. Safe Use of Information and Communication Technologies (ICTs)				

Skills for Health and Well-being	5.1. Norms and Peer Influence in Sexual Behavior	26	27	29	24
	5.2. Decision-making				
	5.3. Communication, Refusal and Negotiation Skills				
	5.4. Media Literacy and Sexuality				
	5.5. Finding Help and Support				
The Human Body and Development	6.1. Sexual and Reproductive Anatomy and Physiology	17	37	26	11
	6.2. Reproduction				
	6.3. Puberty				
	6.4. Body Image				
Sexuality and Sexual Behavior	7.1. Sex, Sexuality and the Sexual Life Cycle	7	14	23	14
	7.2. Sexual Behavior and Sexual Response				
Sexual and Reproductive Health	8.1. Pregnancy and Pregnancy Prevention	12	37	35	29
	8.2. HIV and AIDS Stigma, Care, Treatment and Support				
	8.3. Understanding, Recognizing and Reducing the Risk of STIs, including HIV				
8 Key Concepts	27 Topics	141	213	206	157
		717	Learning Objectives		

Upon analyzing Table 2, it is evident that the *Analysis Criteria Lists* comprise 717 learning objectives categorized as knowledge, attitude, and abilities for various age groups across 8 concepts and 27 themes. In the development of the *Analysis Criteria Lists*, 717 learning objectives in the *Guidance* were categorized by age groups and arranged in rows, while the courses from the MoNE curricula were positioned in columns, resulting in the creation of matrices. The codes for the outcomes (e.g., HB.1.1.1.1: Life Science Course, Grade 1, Unit 1, Outcome 1) were incorporated into the matrices, with color coding employed to indicate the degree of alignment with the learning objectives (black: fully corresponding, red: partially relevant). Given that the reviewed materials (the *Guidance* and MoNE Curricula) are official publications and immutable, there was no necessity to seek expert consultation.

Data Collection and Analysis Process

Within the scope of the study, MoNE curricula were analyzed via the *Analysis Criteria List*. During the analysis process, firstly, all subjects and outcomes of the curricula of each course included in the analysis were transferred to the Microsoft Excel program. Then, the concepts, topics and learning objectives (knowledge, attitudinal and skill) determined by the *Guidance* for the relevant age groups were also transferred to the Excel program, and a table was drawn up to correlate the learning objectives of the *Guidance* with the outcomes of the MoNE curricula. Then, it was tried to determine whether each concept, topic and learning objective in the Analysis Criteria List was related to any outcomes in the curriculum of the course examined. Descriptive analyses were reported in terms of frequency since the outcomes in the MoNE curricula can be related to more than one learning objective in the *Guidance*.

In the analysis process, analysis trials were made on the selected curriculum so that all researchers could follow a similar path in coding, and then the coding consistency was tried to be ensured by comparing the coding(s). In the analyses, the fact that the learning objectives in the *Guidance* had exact equivalents in the outcomes of the MoNE curricula or covered them in some way was considered sufficient for association. After a general understanding was established among the researchers concerning the analyses, the research team was divided into two groups and the curricula to be analyzed were assigned to these groups. The group members first completed their analyses individually and then came together to compare and finalize the analyses. Analyses were conducted simultaneously for all age groups, first for 5-8, then for 9-12, 12-15 and 15-18+. After the analyses for all curricula were completed, the courses to which the outcomes associated with the learning objectives belonged were combined in a table according to the key concepts and topics determined according to age groups. Then, the outcomes that were found to be relevant to the learning objectives were reviewed and checked once again by the entire research team, and the outcomes were grouped according to whether they were relevant to the learning objectives (partial or full relevance). For instance, in the Classroom Guidance Program (SRP) 'R.1.10. Acknowledges that each child possesses rights and responsibilities.' It was determined to be directly related with the learning objective 'To comprehend that everyone has the right to express themselves (attitude)' within the communication, refusal, and reconciliation skills topic, under the fundamental concept of health and well-being skills of the *Guidance*. Additionally, it was found to be partially or fully related to the learning objectives 'To describe the meaning of the 'body rights' (knowledge)' and 'To recognize that everyone has 'bodily rights' (attitudinal)' within the Violence and Protection from Violence - Consent, Privacy, and Bodily Integrity topic. In this instance, the SRP outcome R.1.10 is linked to multiple

concepts, topics, and learning objectives inside the *Guidance* across various levels.

Findings

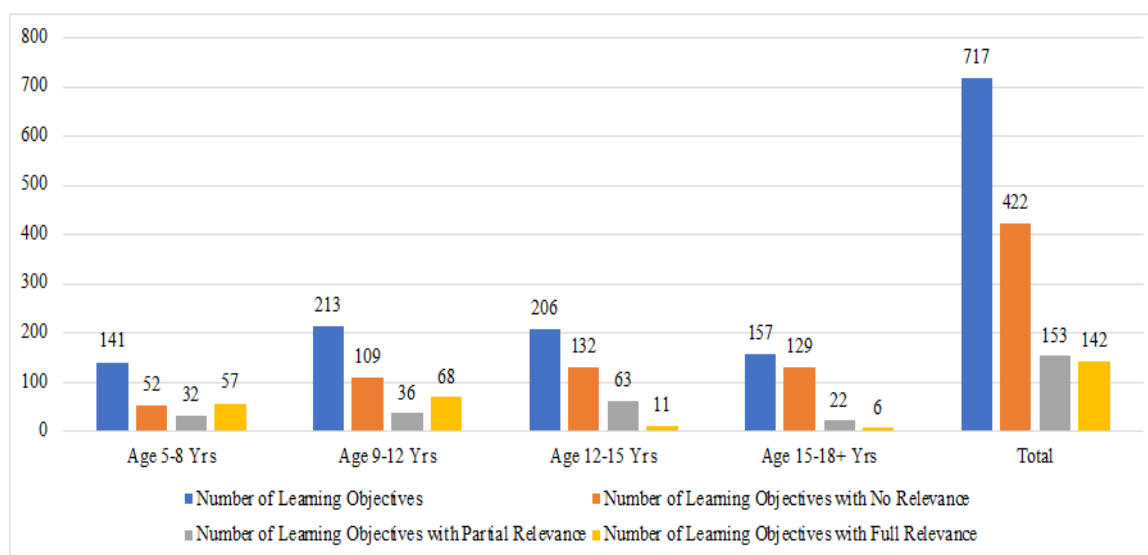
The findings are organized under the three primary themes in relation to the research questions.

Distribution of the Level of Relevancy of the Learning Objectives under the Eight Key concepts in the Guidance with the MoNE Curricula (No Relevancy - Partially Relevance – Full relevance) by Age Groups

Graph 1 presents the quantity of learning objectives for the fundamental ideas outlined in the *Guidance*, for which there are no relevancy, partial related, or full relevance in the MoNE curricula. Furthermore, examples of learning objectives can be found in the MoNE curricula are given.

Graph 1

Distribution of the Level of Relevancy of the Learning Objectives under the Eight Key Concepts in the Guidance with the MoNE Curricula (No Relevancy - Partially relevance – Full relevance) by Age Groups

When Graph 1 is analyzed, it is seen that 52 of the 141 learning objectives in the *Guidance* for the 5-8 age group has no relevance at all, while 32 of them have partial relevance and 57 of them have full relevance. In the group of ages 9-12, 109 of the 213 learning objectives in the *Guidance* could not be found at all, while 36 of them were partially and 68 of them were fully met. In the group of ages 12-15, 132 of the 206 learning objectives in the *Guidance* could not be found at all, while 63 of them were partially and only 11 of them were fully met. In the 15-18+ age group, the number of learning objectives that could be met decreased compared to the other age groups, and only 6 out of 157 learning objectives were fully met and 22 were partially met. In this age group, the number of learning objectives for which no relevance

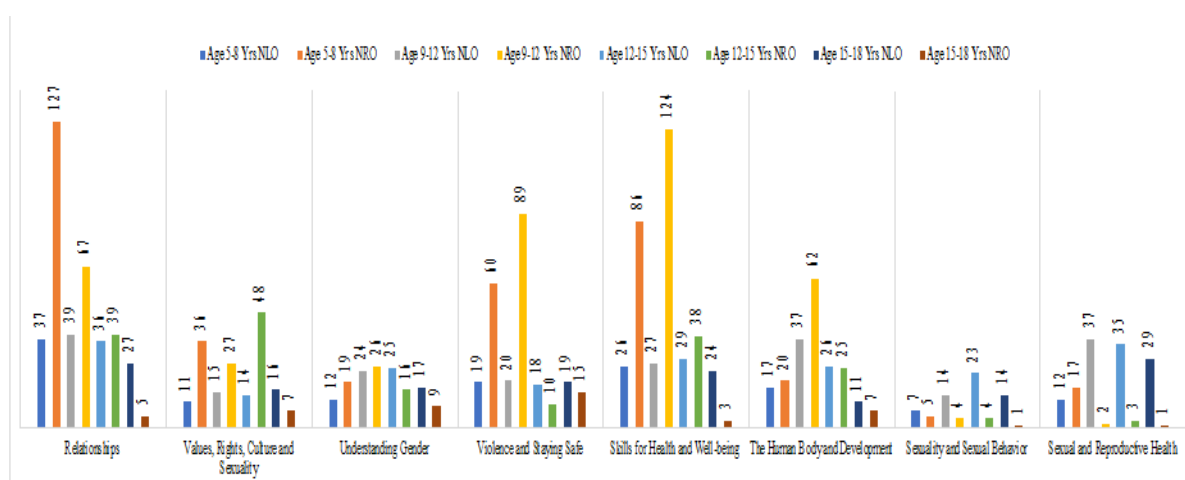
could be found was 129. Considering the age groups in general, out of 717 learning objectives of the topics of all the key concepts, only 142 of them were fully met in the MoNE curricula, 153 of them were partially met, and more than half of them (422) were not met at all. Especially in the 12-15 and 15-18+ age groups, the number of learning objectives that could not found to be relevant with the outcomes was higher than in other age groups.

Distribution of the Number of Learning Objectives for the Topics of the Key Concepts in the Guidance and the Number of Outcomes (Fully and Partially Relevance) in the MoNE Curricula by Age Groups

The number of learning objectives for 5-8, 9-12, 12-15 and 15-18+ age groups for the topics of the key concepts in the *Guidance* and the frequency of the outcomes associated with the MoNE curricula are given in Graph 2. In addition, examples of learning objectives that can be found in the MoNE curricula are presented.

Graph 2

Distribution of the Number of Learning Objectives for the Topics of the Key Concepts in the Guidance and the Number of Outcomes Related with the MoNE Curricula by Age Groups

NLO: Number of Learning Objectives in the Guidance

NRO: Number of Relevant Outcomes in MoNE Curricula

Upon examining the learning objectives for the key concepts provided in the *Guidance* for the 5-8 age group, alongside the frequency of the outcomes in the MoNE curricula relevant to these objectives, the following learning objectives are identified: Relationships (127) (e.g., identify the different needs and roles of family members (knowledge)); Health and Well-being Skills (86) (e.g., perceive that peer influence can be good and bad (attitudinal)); Violence and Staying Safe (60) (e.g., describe the meaning of 'body rights' (knowledge)); Values, Rights, Culture, and Sexuality (36) (e.g., share a value that they hold (skill)). The Human Body and Development (20) (e.g. understand that growing up involves physical and

emotional changes (knowledge); Understanding Gender (19) (e.g. define GBV and recognize that it can take place in different locations (e.g. school, home or in public) (knowledge); Sexual and Reproductive Health (17) (e.g. list ways people can try to protect their health (knowledge).; Sexuality and Sexual Behaviour (5) (e.g. demonstrate what to do if someone is touching them in a bad way (skill)).

When the learning objectives of the topics of the key concepts in the *Guidance* and the frequency of the outcomes in the MoNE curricula related to these objectives in the 9-12 age group are examined; Skills for Health and Well-being (124) (e.g., *recognize that negotiation requires mutual respect, cooperation and often compromise from all parties (attitudinal)*; Violence and Staying Safe (89) (e.g. *demonstrate how to decide what information to share with whom on social media (skill)*; Relationships (67) (e.g. *list the benefits of friendships and love (knowledge)*; The Human Body and Development (62) (e.g. *acknowledge that everyone's body is unique and that variations exist in size, shape, functioning and characteristics (attitudinal)*) are largely related with the outcomes of the MoNE curricula. However, the rate of associating the learning objectives of the topics of Understanding Gender with the outcomes of the MoNE curricula is quite low (26). The rate of associating the learning objectives of Sexuality and Sexual Behaviour (4) (e.g. *communicate and understand different sexual feelings and talk about sexuality in an appropriate way (skill)*) and Sexual and Reproductive Health (2) (e.g. *identify a parent/guardian or trusted adult to talk to if experiencing signs of pregnancy (skill)*) with the outcomes of the MoNE curricula is very low.

When the learning objectives for the topics of the key concepts in the *Guidance* for the 12-15 age group and the frequency of the outcomes in the MoNE curricula related to these objectives were examined, it was found that the learning objectives for the concept of Values, Rights, Culture and Sexuality were mostly (48) related with the outcomes of the MoNE curricula. However, the learning objectives related to Relationships (39) (e.g. *identify and examine new responsibilities that they have for themselves and others as they grow up (knowledge)*; Skills for Health and Well-being (38) (e.g. *analyze the potential implications of verbal and nonverbal communication that contradict each other (knowledge)*; The Human Body and Development (25) (e.g. *discuss the benefits of feeling good about their bodies (knowledge)*) were related with the learning objectives of the MoNE curricula. Understanding Gender (16) (e.g. *reflect on how their values can impact their beliefs and gender bias (skill)*) and Violence and Staying Safe (10) (e.g. *compare and contrast bullying, psychological violence, physical violence, sexual abuse, sexual assault, intimate partner violence (knowledge)*;; the rate of relevancy of learning objectives of the topics of the key concepts of Sexuality and Sexual Behaviour (4) (e.g. *recognize that informed sexual decision-making (i.e. being knowledgeable and confident in deciding if, when and with whom*

to become sexually active) is important to their health and well-being (attitudinal); and Sexual and Reproductive Health (3) (e.g. describe the different ways that people acquire STIs, including HIV (i.e. through sexual transmission, during pregnancy, birth or breastfeeding, through blood transfusion with contaminated blood, sharing of syringes, needles or other sharp instruments) (knowledge); the rate of relevancy the learning objectives of the key concepts with the outcomes of the MoNE curricula is also very low.

When the learning objectives of the topics of the key concepts in the *Guidance* and the frequency of the outcomes in the MoNE curricula related with these learning objectives in the 15-18+ age group were examined, it was found that although the rate of relevancy of the learning objectives of the topics of all concepts with the outcomes of the MoNE curricula was very low in general, the learning objectives of the topics of the concept of Violence and Staying Safe (15) (*e.g. acknowledge that social media use has many benefits, but can also result in unsafe situations or violations of law (attitudinal)*) could be found in the outcomes. For this age group, for all of the learning objectives given in the *Guidance*, approximately 1/3 of the outcomes could be found. Again, as in other age groups, in this age group, the rate of association of the learning objectives related to the key concepts of Sexuality and Sexual Behaviour (1) (*e.g. acknowledge that sexuality is a natural part of being human and can enhance well-being (attitudinal)*; and Sexual and Reproductive Health (1) (*e.g. acknowledge that excluding or expelling an adolescent girl who becomes pregnant while she is in school is a violation of her human rights (attitudinal)*) with the outcomes of the MoNE curricula was the lowest.

In general, the learning objectives corresponding to the outcomes did not show a regular distribution according to age groups or a distribution that increases as the age level increases. In the 5-8 age group, the highest number of Relationships (127) and the lowest number of Sexuality and Sexual Behavior (5); in the 9-12 age group, the highest number of Skills for Health and Well-being (124) and the lowest number of Sexual and Reproductive Health (2), whereas in the 12-15 age group, the highest number of Values, Rights, Culture and Sexuality (48) and the lowest number of Sexual and Reproductive Health (3); In the 15-18+ age group, the learning objectives of the concept of Violence and Staying Safe (15) at the highest level and the concept of Sexual and Reproductive Health (1) at the lowest level could be found in the outcomes of the MoNE curricula. In all age groups, the learning objectives of the concepts of Sexuality and Sexual Behavior and Sexual and Reproductive Health were at least met in the outcomes of the MoNE curricula. For example, in the 5-8 age group, 37 learning objectives in the key concept of Relationships were found to be relevant 127 times with the outcomes of the MoNE curricula, making it the most relevant key concept in this age group. The reason for this is that the learning objectives are mostly on topics directly related to daily life such as

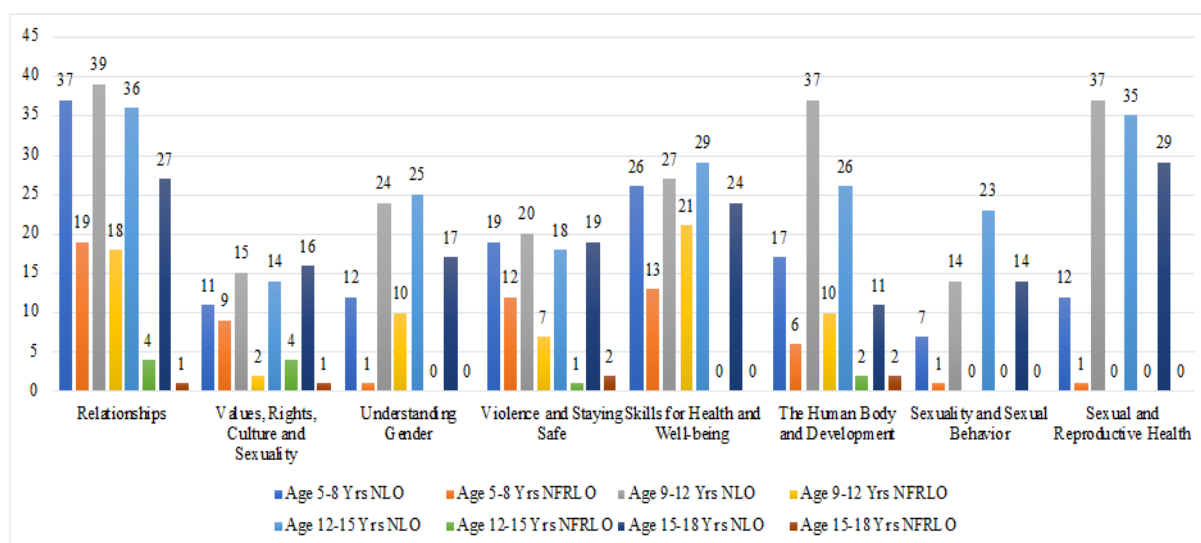
the concept of family and friendship, roles and responsibilities within the family, family values and the basic values of friendships. However, in the same age group, only one of the seven learning objectives under the key concept of Sexuality and Sexual Behavior was found to be relevant to the outcomes in the MoNE curricula five times in total. It is seen that the learning objectives that could not found to be relevant to this key concept are physical pleasure, recognizing and understanding emotions, and safe behavior.

Distribution of the Number of Learning Objectives for the Topics of the Key Concepts in the Guidance and the Number of Outcomes in the MoNE Curricula according to Age Groups

The distribution of the number of learning objectives in the *Guidance* that have full relevancy in the MoNE curricula according to all age groups and key concepts is given in Graph 3. In addition, examples of learning objectives that can be found in MoNE curricula are presented.

Graph 3

Distribution of the Number of Learning Objectives in the Guidance that are Full Relevancy to the Outcomes in the MoNE Curricula according to Age Groups and Key Concepts

NLO: Number of Learning Objectives in the Guidance

NFRLO: Number of Fully Relevant Learning Objectives

When the distribution of the learning objectives for the 5-8 age group that have full relevancy in the MoNE curricula is examined according to the key concepts; the full relevancy of the learning objectives in the key concepts of Values, Rights, Culture and Sexuality were found in the outcomes of the MoNE curricula at the highest rate (9 out of 11 learning objectives). This was followed by the concepts of Violence and Staying Safe (13 out of 19), Relationships (19 out of 37), Skills for Health and Well-being (9 out of 26),

The Human Body and Development (6 out of 17). The key concepts for which one learning objective was fully relevant were Understanding Gender, Sexuality and Sexual Behavior, and Sexual and Reproductive Health.

When the distribution of the learning objectives for the 9-12 age group, for which full relevancy were found in the MoNE curricula, was examined according to the key concepts, the highest number of full relevancies were found in the MoNE curricula for the key concept of Skills for Health and Well-being (21 out of 27 learning objectives). This was followed by Relationships (18 out of 39), Understanding Gender (10 out of 24), Violence and Staying Safe (7 out of 20), The Human Body and Development (10 out of 37). In the concepts of Sexuality and Sexual Behavior and Sexual and Reproductive Health, none of the learning objectives in this age group had a full relevancy in the outcomes of the MoNE curricula.

When the distribution of the learning objectives for the 12-15 age group, for which full relevancy were found in the MoNE curricula, was examined according to the key concepts, it was found that the full relevancy of the learning objectives for the key concepts of Values, Rights, Culture and Sexuality (4 out of 14 learning objectives) were found in the MoNE curricula. This concept was followed by the concepts of Relationships (4 out of 36), The Human Body and Development (2 out of 26), but the number of learning objectives fully relevant in these concepts was quite low. Moreover, only one learning objective for the concept of Violence and Staying Safe was fully relevant in this age group, while none of the learning objectives for the concepts of Understanding Gender, Skills for Health and Well-being, Sexuality and Sexual Behavior, and Sexual and Reproductive Health were fully met in the curricula for this age group.

When the distribution of the learning objectives for the 15-18+ age group according to the key concepts of the learning objectives for which a full relevancy was found in the MoNE curricula is examined; although the number of learning objectives for which a full relevancy was found was low, the concepts of The Human Body and Development (2 out of 11 learning objectives) and Violence and Staying Safe (2 out of 19) were found to have a full relevancy. Additionally, in this age group, one of the learning objectives in the concepts of Relationships and Values, Rights, Culture and Sexuality could be found in the MoNE curricula. The learning objectives of Understanding Gender, Skills for Health and Well-being, Sexuality and Sexual Behavior, and Sexual and Reproductive Health were not fully met in the MoNE curricula.

The learning objectives of the concepts of Sexuality and Sexual Behavior and Sexual Health and Reproductive Health were not found to be fully relevant in the outcomes of the MoNE curricula in any age group, and the learning objectives of the concept of Understanding Gender were not fully relevant in the outcomes of the curricula in any age group except for one

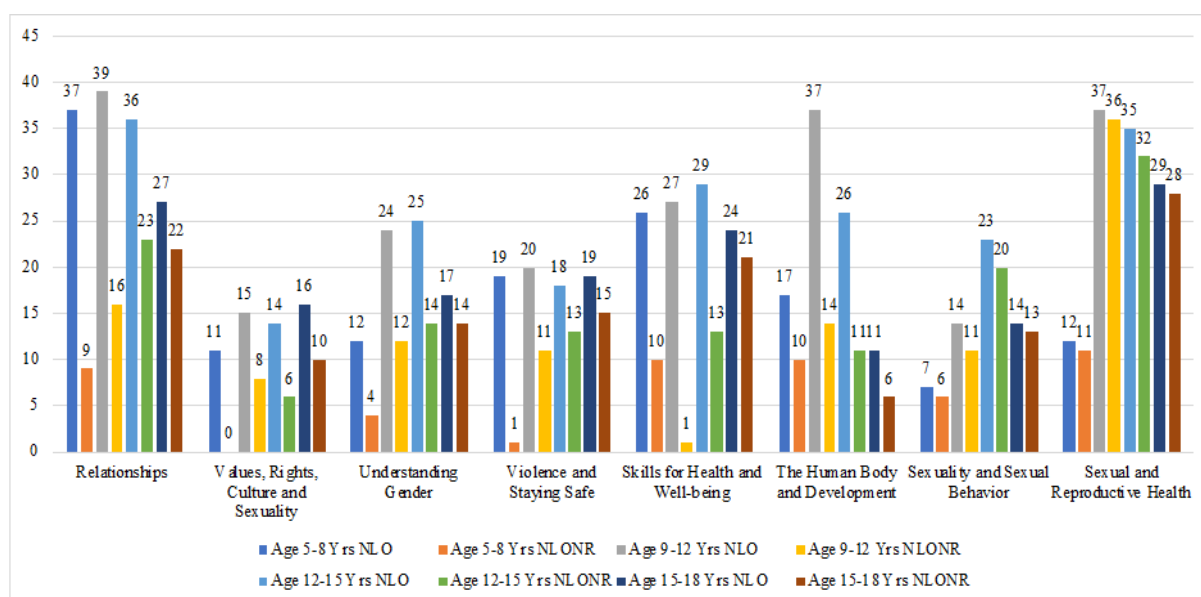
age group (9-12 age group). As the age groups get older, the fact that the learning objectives under these key concepts concentrate on topics such as sex, sexuality, sexual life cycle, sexual behavior, sexual response, STIs, etc. makes it difficult to find a full relevancy for these learning objectives in the MoNE curricula.

Distribution of the Number of Learning Objectives for the Topics of the Key Concepts in the Guidance and the Number of Outcomes with No Relevancy in the MoNE Curricula by Age Groups

The distribution of the number of learning objectives for the topics of the key concepts in the *Guidance* that have no relevancy in the MoNE curricula according to all age groups and key concepts is given in Graph 4. Examples of learning objectives for which there is no relevancy in the MoNE curricula are also presented.

Graph 4

Distribution of the Number of Learning Objectives in the Guidance that do not have no Relevancy to the Outcomes in the MoNE Curricula according to Age Groups and Key Concepts

NLO: Number of Learning Objectives in the Guidance

NLONR: Number of No Relevant Learning Objectives

When the distribution of the learning objectives for ages 5-8 in the *Guidance* that have no relevancy in the MoNE curricula is examined according to the key concepts; 6 out of 7 learning objectives for the concept of Sexuality and Sexual Behavior have no relevance. This is followed by Sexual and Reproductive Health (11 out of 12), The Human Body and Development (10 out of 17), Skills for Health and Well-being (10 out of 26) and Understanding Gender (4 out of 12). Approximately 33% to 92% of the

learning objectives of these concepts have no relevance in the MoNE curricula outcomes.

When the distribution of the learning objectives for ages 9-12 in the *Guidance* according to the key concepts of the learning objectives for which there is no relevancy in the MoNE curricula is examined; 36 out of 37 learning objectives for the concept of Sexual and Reproductive Health could not be found. This is followed by Sexuality and Sexual Behavior (11 of 14), Violence and Staying Safe (11 of 20), Understanding Gender (12 of 24) and Values, Rights, Culture and Sexuality (8 of 15). Approximately 50% to 79% of the learning objectives of these concepts have no relevance in the outcomes of the MoNE curricula.

When the distribution of the learning objectives for ages 12-15 in the *Guidance* according to the concept areas of the learning objectives for which there is no relevance in the MoNE curricula is examined; 32 out of 35 learning objectives for the concept of Sexual and Reproductive Health could not be found. This is followed by Sexuality and Sexual Behavior (20 of 23), Violence and Staying Safe (13 of 18), Understanding Gender (14 of 25) and Values, Rights, Culture and Sexuality (6 of 14). Approximately 43% to 87% of the learning objectives of these concepts have no relevance in the outcomes of the MoNE curricula.

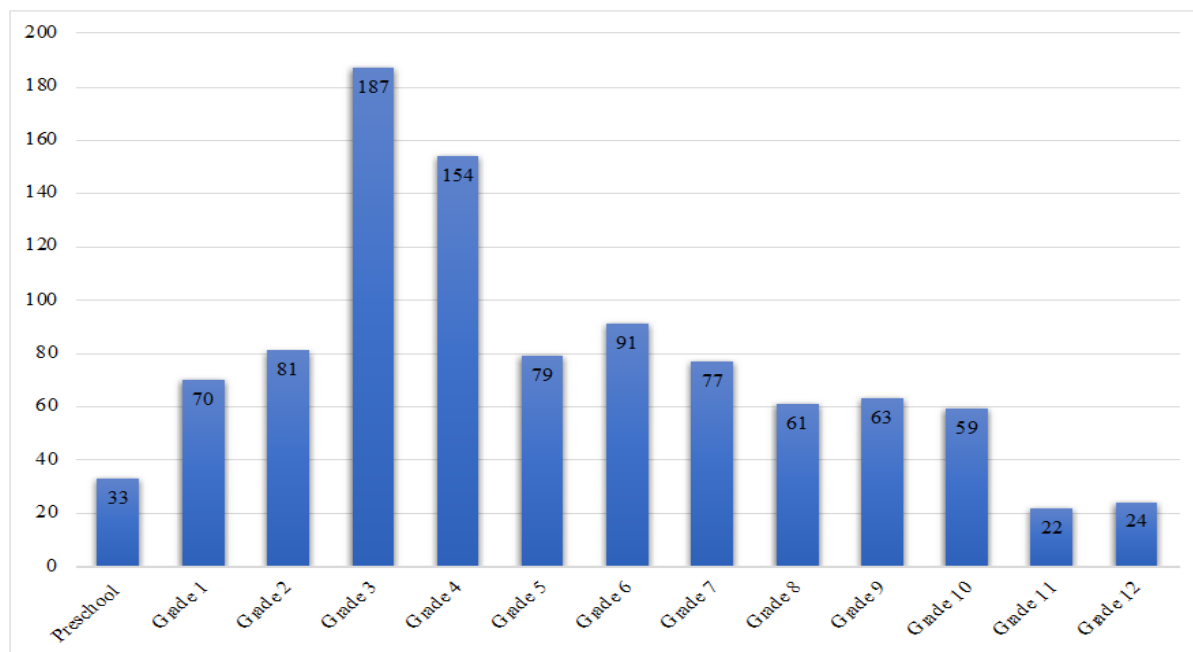
The number of learning objectives in the *Guidance* for the 15-18+ age group that have no relevancy in the curricula is quite high for all concepts. Approximately 55% to 97% of the learning objectives of these concepts have no relevance in the outcomes of the curricula.

Distribution of MoNE Curricula Outcomes Related with the Learning Objectives of the Key concepts of the *Guidance* by Grade Level

The distribution of the learning objectives relevant to the MoNE Curricula outcomes were analyzed by grade levels and the results are given in Graph 5.

Graph 5

Distribution of MoNE Curricula Outcomes Associated with the Learning Objectives of the Key concepts in the Guidance according to Grade Levels

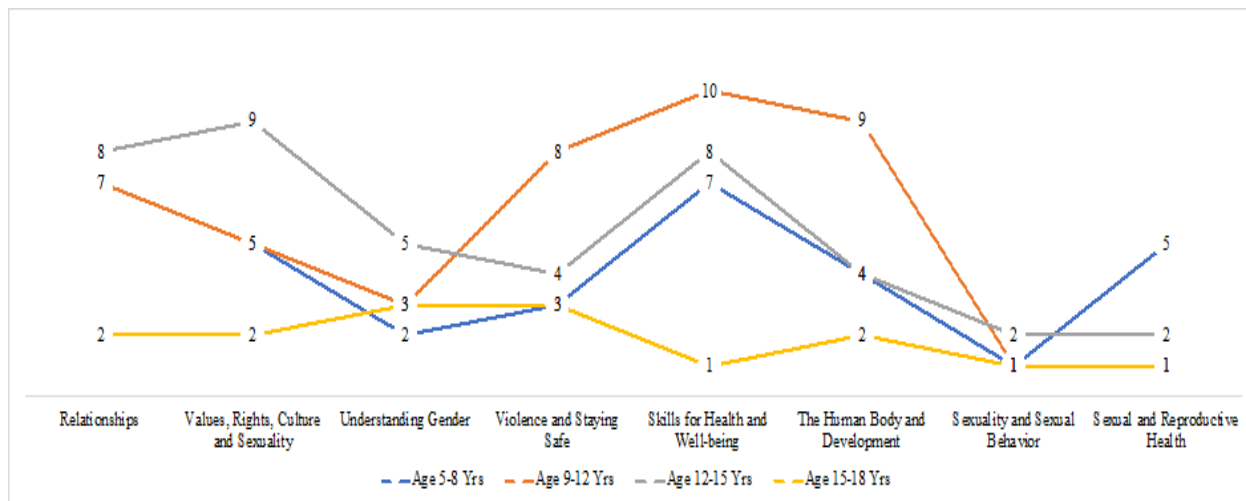
The learning objectives of the key concepts in the *Guidance* were relevant to the MoNE curricula outcomes at the 3rd and 4th grade levels the most. This was followed by the 6th, 2nd and 5th grade levels, respectively, and the least relevancy was at the 11th-12th grade levels. The distribution of the learning objectives in the *Guidance* to the outcomes at the grade levels was not regular, nor was there an increase in the relevant objectives as the grade levels increased. At the 3rd grade, the outcomes relevant to the learning objectives were found especially in the Classroom Guidance Program and the Life Studies curriculum. At the 4th grade, learning objectives were more frequently found in the Classroom Guidance Program, as well as in the outcomes of the Social Studies and Turkish curricula.

Distribution of the Number of MoNE Courses to which the Learning Objectives of the Key concepts in the Guidance are Related according to Age Groups and Key concepts

The number of MoNE courses related with the learning objectives of the key concepts in the *Guidance* for all age groups is given in Graph 6. In addition, examples of the outcomes of the subjects fully and no relevancy with the learning objectives in the *Guidance* are presented.

Graph 6

Distribution of the Number of MoNE Courses to which the Learning Objectives of the Key Concepts in the *Guidance* are Related According to Age Groups and Key Concepts

When the number of MoNE courses with which the relevant learning objectives of the key concepts in the *Guidance* in the 5-8 age group is examined, the key concept of Relationships is relevant with the outcomes of seven courses in total: Preschool Curriculum, Classroom Guidance Program (CGP), Life Studies, Visual Arts, Turkish, Foreign Language (English), Physical Education and Games courses; and the key concept of Skills for Health and Well-being is relevant with the outcomes of seven courses in total: Preschool Program, Classroom Guidance Program, Life Studies, Visual Arts, Physical Education and Games, Turkish and Music courses. However, the key concept of Understanding Gender is relevant only with the Classroom Guidance Program and the Life Studies course, and the key concept of Sexuality and Sexual Behavior is relevant only with the Classroom Guidance Program.

For the 9-12 age group; the learning objectives for the key concept of Skills for Health and Well-being are relevant with the Classroom Guidance Program, Social Studies, Human Rights, Citizenship and Democracy, Turkish, Visual Arts, Music, Physical Education and Sports, Religious Culture and Ethics, Information Technologies and Software, whereas the learning objectives for Traffic Safety (10 courses in total) and The Human Body and Development were relevant with the outcomes of the Classroom Guidance Program, Social Studies, Human Rights, Citizenship and Democracy, Science, Foreign Language (English), Physical Education and Sports, Visual Arts, Music, Religious Culture and Ethics courses (9 courses in total). The learning objectives for the key concepts of Sexuality and Sexual Behavior

and Sexual and Reproductive Health were relevant with the outcomes of only one program (CGP).

For the 12-15 age group, the learning objectives of the key concepts of Values, Rights, Culture and Sexuality were relevant with the outcomes of 9 courses (Classroom Guidance Program, Physical Education and Sports, Religious Culture and Ethics, Music, Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution, Foreign Language (English), Turkish, Visual Arts, History). The learning objectives for the key concept of Relationships were relevant with the outcomes of the Classroom Guidance Program, Foreign Language (English), Health Knowledge and Traffic Culture, Religious Culture and Ethics, Physical Education and Sports, Music, Visual Arts, Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution; the learning objectives for the key concepts of Skills for Health and Well-being were relevant with the outcomes of eight different courses in total: Classroom Guidance Program, Religious Culture and Ethics, Health Knowledge and Traffic Culture, Turkish Language and Literature, Turkish, Visual Arts, Music, Foreign Language (English). The learning objectives for the key concepts of Sexuality and Sexual Behavior and Sexual and Reproductive Health were relevant with the outcomes of two different courses, namely Classroom Guidance Program and Health Sciences and Traffic Culture.

For the 15-18+ age group, the learning objectives of the key concept of Understanding Gender were relevant with the outcomes of the Classroom Guidance Program, Foreign Language (English), and Atatürk's Principles and History of Turkish Revolution; and the learning objectives of the key concept of Violence and Staying Safe were relevant with the outcomes of three courses in total: Classroom Guidance Program, Foreign Language (English), and Turkish Language and Literature. The learning objectives for the key concepts of Skills for Health and Well-being, Sexuality and Sexual Behavior, and Sexual and Reproductive Health were relevant with the outcomes of only one program (CGP). The learning objectives for all age groups were most commonly relevant with the outcomes of the Classroom Guidance Program. Again, the learning objectives relevant with the most courses among all age groups were found in the key concepts of Skills for Health and Well-being (10 courses) and The Human Body and Development (9 courses) in the 9-12 age group; and Values, Rights, Culture and Sexuality (9 courses) in the 12-15 age group.

Discussion, Conclusion, and Suggestions

In this study, in which the official curricula implemented in formal education institutions from pre-school to 12th grade in Türkiye were analyzed according to the 'International Technical Guidance on Sexuality Education' prepared by UNESCO (2018), the learning objectives of the key concepts in this *Guidance* were mostly relevant with the outcomes of the MoNE curricula at the 3rd and 4th grade levels. The least relevancy was at the 11th-12th grade levels. Analyses based on grade levels revealed that the

distribution of the learning objectives in the *Guidance* to the outcomes at grade levels was not regular, nor was there any increase in the relevant outcomes as the grade levels were higher. Especially in the 12-15 and 15-18+ age groups, the full relevancy of the learning objectives with the outcomes of the MoNE curricula has gradually decreased compared to other age groups, and therefore, the number of outcomes that cannot found to be relevant with the learning objectives in these age groups has been higher than in other age groups.

When the learning objectives in the *Guidance* are examined in detail, it is observed that the learning objectives in the 5-8 and 9-12 age groups are more oriented towards skills used in daily life, while the objectives in the 12-15 and 15-18+ age groups are mostly related to sexual relations, sexual health and reproductive health. This situation made it difficult to relate the curricula implemented in schools with the learning objectives in the *Guidance*. In a previous study conducted by Bıkmaz and Güler (2007), it was concluded that the coverage of sexual health-related topics in the curricula decreased as the grade levels became higher. However, despite the fact that the 12-15 and 15-18+ age groups are in adolescence, physical development and sexual impulses increase with puberty (Senemoğlu, 2020), and for these reasons, they are in a period in which development is needed in terms of sexuality education, it can be stated that the needs of these age groups in terms of their developmental characteristics cannot be met in the curricula. On the other hand, as McKay (2000) states, schools have an important role in sexuality education after the family. In addition, comprehensive sexuality education can contribute to the developmental process of adolescents and support the prevention of sexual health problems they may encounter in the process.

While the learning objectives of the concepts of Sexuality and Sexual Behavior and Sexual and Reproductive Health were the least common concepts for each age group, they were even less common in the 15-18+ age group compared to other age groups. In the studies conducted with high school students (Smith et al., 1989; Esgin, 2000; Topbaş et al., 2003; cited in. Bulut & Gölbaşı, 2009), adolescents were found to have inadequate knowledge about contraception, sexually transmitted diseases, family planning, menstruation and pregnancy. However, middle/high school period is a period when especially girls mature in terms of sexual development and behaviors such as flirting, touching and kissing, which are the first steps related to sexuality in both sexes, can be observed (WHO, 2010). In a study conducted by Özcebe et al. (2007), it was determined that young people had inadequate knowledge about both male and female reproductive organs and physiology. In addition, it was determined that young people had only heard of STIs but did not have sufficient knowledge about their symptoms. Therefore, the study concluded that young people need access to the necessary information and educational programs in order to have a healthy direction in their lives in terms of reproductive

health and sexual health. In line with this result, it is recommended that information on reproductive health and sexual health should be initiated in early childhood and should be included in the formal education.

In this study, the concepts of Sexuality and Sexual Behavior and Sexual and Reproductive Health were not sufficiently covered, and the learning objectives of the concept of Understanding Gender were not found in the outcomes of the MoNE curricula in any age group except for one age group (9-12 age group). Women's labor force participation rate in Türkiye is very low at 34% compared to the average rates observed in high human development (54%) and very high human development (52%) country groups. Gender inequalities in Türkiye have worsened in the context of the COVID-19 pandemic and the economic crisis in Türkiye and around the world. Despite the increase in school enrollment rates over the years, there is a significant population of children who have dropped out of school at both primary and secondary levels. Although there is not much difference between genders in Türkiye, gender inequality persists at the regional level (CEID and UNDP, 2022). According to OECD and ILO (2019), the labor force participation rate for women increased from 32% in 2012 to 38% in 2018, making the country the second country in the world to make progress in this regard. When international reports on gender inequality and Türkiye's situation are examined, it is thought that the inclusion of the concept of Understanding Gender in MoNE curricula for all age groups, which is included in the *Guidance* but has almost no relevant in the curricula examined, is among the measures that can be taken for gender inequality, which has declined in recent years.

When the number of MoNE courses to which the learning objectives of the key concepts in the *Guidance* are relevant according to age groups is analyzed, the learning objectives most frequently relevant with the courses in the 5-8 age group were the concepts of Relationships (7 courses) and Skills for Health and Well-being (7 courses). In the 9-12 age group, the learning objectives most frequently relevant with the courses were related to Skills for Health and Well-being (10 courses); in the 12-15 age group, the learning objectives most frequently relevant with the courses were related to the key concepts of Values, Rights, Culture and Sexuality (9 courses). In the 15-18+ age group, the learning objectives relevant with the most courses were in the key concepts of Understanding Gender (3 courses) and Violence and Staying Safe (3 courses). The learning objectives in all age groups were most common in the outcomes of the Classroom Guidance Program; however, there are no class hours allocated for the implementation of this program in the weekly course schedules from preschool to the end of secondary education (MoNE, 2022).

It has been determined that more than 15 million adolescents become pregnant worldwide every year, 40% of unsafe abortions and 25% of 20 million unsafe abortions are performed by women in the 15-19 age group.

Again, approximately half of the new cases of HIV infection in the world each year are young people aged 10-24 (UNESCO, 2015, Akin, 2007; as cited in Gürsoy & Özerdoğan, 2017). Although these data show the importance of obtaining information about sexual health from reliable sources and the importance of education on this issue, Eroğlu and Gölbaşı (2005) and Bulut and Gölbaşı (2009) concluded that friends, books/newspapers/magazines and mothers were the first three sources from which adolescent girls received their first information about sexuality. It is noteworthy that students did not list school and teacher as the first source. However, in a study conducted by Kaya et al. (2007) with students, it was reported that 96.5% of the students wanted to receive sexual health education and preferred that this education be provided by experts. In many developed countries, sexual education is provided in schools, although it is not compulsory (Çalışandemir et al., 2008). Comprehensive sexuality education in schools provides students with knowledge and life skills about sexual and reproductive health and helps them to form positive attitudes and behaviors towards sexual health (UNESCO, 2009a; Reyhanioğlu, 2010).

In line with the curricula being implemented and analyzed in Türkiye and the results obtained in this study, it is recommended that comprehensive sexuality education objectives and topics should be included in all curricula from pre-school to the end of the 12th grade, in line with the developmental characteristics and sexuality needs of children and adolescents, in a balanced manner in terms of grade levels and courses. As Çayır and Kızılkaya-Beji (2015) state, comprehensive sexuality education is a lifelong process starting from birth. Therefore, this education, which starts in the family, should continue with formal education in schools in accordance with age. Furthermore, it is recommended that the key concepts of Understanding Gender, Sexuality and Sexual Behavior, and Sexual and Reproductive Health, which are in the background compared to other concepts, should be reinforced in the curricula. Among all the curricula within the scope of the analysis, the Classroom Guidance Program was the curricula most relevant with the learning objectives in the *Guidance*. It is suggested that the Classroom Guidance Program can also be used to help students acquire the objectives related to comprehensive sexuality education and that a specific time period should be allocated for this program in the weekly course schedule at all grade levels.

This study is based on document analysis. In addition to document analysis, it is recommended to conduct interviews with students who are directly affected by sexuality education and teachers who carry out this education specifically guide counselors, thus obtaining in-depth data on the subject. In addition, it is recommended to conduct research with the participation of students, teachers and families that will allow generalization across the country.

Ethics Committee Approval: *No approval of research ethics committees was required to accomplish the goals of this study because this study was carried out with document analysis.*

Conflict of Interest: *The authors declare that they have no conflict of interest.*

Author Contribution: *All authors have substantive contributions to all stages of this study.*

Acknowledgments: *This study is carried out with the support of TAPV and UNFPA Türkiye. Herewith, we extend our deep gratitude to TAPV and UNFPA Türkiye for their financial and emotional support.*

References

- Acar-Erdol, T. (2017). Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitim Programının hazırlanması, uygulanması ve değerlendirilmesi (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi). Yöktez.
- Bıkmaz-Hazır, F. & Guler, D. S. (2007). An evaluation of health and sexuality education in Turkish elementary school curricula. *Sex Education*, 7(3), 277–292. <https://doi.org/10.1080/14681810701448093>
- Bulut, F., & Gölbaşı, Z. (2009). Adolesan kızların cinsellikle ilgili konularda anneleri ile olan iletişimlerinin değerlendirilmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(1), 27–36. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/91107/adolesan-kizlarin-cinsellikle-ilgili-konularda-anneleri-ile-olan-iletisimlerinin-degerlendirilmesi>
- Bowen, G. A. (2009). Document analysis as a qualitative research method. *Qualitative Research Journal*, 9(2), 27–40. <https://doi.org/10.3316/qrj0902027>
- Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği (CEİD) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye Ofisi (2022). Türkiye'nin toplumsal cinsiyet eşitliği performansı 2000-2019: UNDP toplumsal cinsiyet eşitliği endeksleri analizi. <https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/tr/UND-P-TR-TURKEY-GENDER-EQUALITY-PERFORMANCE-TR.pdf>
- Criniti, S., Andelloux, M., Woodland, M. B., Montgomery, O. C., & Hartmann, S. U. (2014). The state of sexual health education in US medicine. *American Journal of Sexuality Education*, 9(1), 65-80. <https://doi.org/10.1080/15546128.2013.854007>
- Çalışandemir, F., Bencik, S., & Artan, İ. (2008). Çocukların cinsel eğitimi: Geçmişten günümüze bir bakış. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 14-27. <https://egitimvebilim.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/627>

- Çok, F. (2003). *Ergenlerin cinsel eğitimi: Bir program denemesi*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Çayır, G., & Kızılkaya Beji, N. (2015). Cinsel sağlık eğitimi (Derleme). *Androloji Bülteni*, 17(62), 231-240. <https://www.androlojibulten.org/jvi.aspx?pdire=androloji&plng=tur&un=AND-22043>
- Dilek, A. (2014). 4-6 yaş çocuk öykülerindeki kadın kahramanların mesleki analizi. *Journal of Qafqaz University- Philology and Pedagogy*, 2(4), 94-102.
- Engin-Demir, C., Kılıç, A. Z., Çalışkan, B., Hanbay-Çakır, E., Güney-Karaman, N. & Özbek, U. Ş. (2016). Okulların toplumsal cinsiyete duyarlılık açısından değerlendirilmesi başlangıç durum değerlendirmesi ve ihtiyaç analizi raporu. <https://doi.org/10.13140/RC.2.1.3640.8727>
- Eroğlu, K., & Gölbaşı, Z. (2005). Cinsel eğitimde ebeveynlerin yeri: ne yapıyorlar, ne yaşıyorlar?. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(2), 12-21. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ataunihem/issue/2630/33828>
- Gölbaşı, Z. (2003). Sağlıklı gençlik ve toplum için bir adım: cinsel sağlık eğitimi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 6(6). chrome-extension://efaidnbmnnnibpcajpcgclefindmkaj/https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/198172
- Gürsoy, E., & Gençalp, N. S. (2010). Cinsel sağlık eğitiminin önemi. *Aile ve Toplum: Eğitim, Kültür ve Araştırma Dergisi*, 6(23), 29-36. <https://dergipark.org.tr/en/pub/spcd/issue/21111/227376>
- Gürsoy, E., & Özerdoğan, N. (2017). Cinsel sağlık eğitimi: nerede, ne zaman, nasıl? *Türkiye Klinikleri J Obstet Womens Health Dis Nurs-Special Topics*, 3(3), 219-24. <https://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-cinsel-saglik-egitimi-nerede-ne-zaman-nasil-80214.html>
- Helvacioğlu, F. (1996). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik*. Kaynak Yayınları.
- Kaya, F., Serin, Ö., & Genç, A. (2007). Eğitim fakültesi birinci sınıf öğrencilerinin cinsel yaşamlarına ilişkin yaklaşımlarının belirlenmesi. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni*, 6(6), 441-448. <https://search.trdizin.gov.tr/tr/yayin/detay/71974/>
- Kocaman, E.A., & Erdol, T.A. (2023). Okul öncesi dönem çocuk kitaplarının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Eğitimde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 6(2), 68-91. <https://dergipark.org.tr/en/pub/eyyad/issue/82268/1338442>
- MEB (2022). İlköğretim kurumları (ilkokul ve ortaokul) haftalık ders çizelgesi, ortaöğretim kurumları haftalık ders çizelgeleri. <https://ttkb.meb.gov.tr/www/haftalik-ders-cizelgeleri/kategori/7>

- Mckay, A. (2000). Common Questions about Sexual Health Education. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 9(2), 129. <https://www.proquest.com/scholarly-journals/common-questions-about-sexual-health-education/docview/220810792/se-2?accountid=8319>
- National Guidelines Task Force [NGTS]. (2004). *Guidelines for comprehensive sexuality education: Kindergarten through 12th grade* (3rd Edition). Fulton Press.
- OECD/ILO (2019), Women at Work in G20 countries: Progress and policy action, Paper prepared under Japan's G20 Presidency, www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/--cabinet/documents/publication/wcms_713373.pdf
- Özcebe, H., Ünalın, T., Türkyılmaz, S., & Coşkun, Y. (2007). Türkiye Gençlerde Cinsel Sağlık ve Üreme Sağlığı Araştırması. Nüfus Bilim Derneği ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu.
- Reyhanioglu, S. Ö. (2010). *Üreme sağlığı akran eğitimleri projesi kapsamında eğitim almış gençlerin cinsel sağlık/üreme sağlığı hakkındaki bilgi, tutum ve davranışları* [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yöktez.
- Senemoğlu, N. (2020). *Gelişim öğrenme ve öğretim: Kuramdan uygulamaya*. Anı Yayıncılık.
- Sexuality Information and Education Council of the United States [SIECUS]. (1996). Issues and answers. Fact sheet on sexuality education. *SIECUS Report*, 24(6), 1–4. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/12348715/>
- Sexuality Information and Education Council of the United States [SIECUS]. (2004). *Guidelines for Comprehensive Sexuality Education. Kindergarten-12th Grade* (3rd Edition).
- United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization [UNESCO]. (2009a). *International Guidelines on Sexuality Education: An evidence informed approach to effective sex, relationships and HIV/STI education*. UNESCO.
- United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization [UNESCO]. (2009b) *International Technical Guidance on Sexuality Education: An Evidence-informed Approach for Schools, Teachers and Health Educators*. UNESCO.
- United Nations Educational, Scientific, and Cultural Organization [UNESCO]. (2018) *International Technical Guidance on Sexuality Education: An Evidence-informed Approach*. (Revised edition) UNESCO.
- United Nations Population Fund [UNFPA]. (2014). UNFPA Operational Guidance for Comprehensive Sexuality Education. United Nations

Population Fund. <https://www.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/UNFPA%20Operational%20Guidance%20for%20CSE%20-Final%20WEB%20Version.pdf>

World Health Organization [WHO]. (2006). *Defining sexual health: report of a technical consultation on sexual health, 28–31 January 2002*. Geneva: WHO Press.

World Health Organization [WHO]. (2010). *Standards for sexuality education in Europe: A framework for policy makers, educational and health authorities and specialists*. Cologne: Federal Centre for Health Education.